

Isturii di zâmani

ti giunamea fârshirotslor di Pleasa di-ndzeanâ

Aisti isturii furâ inspirati dit muabetsili tsi s-fitsea ncasâ cu muma meu Hrisula sh-cusurinu a ljei lali Niculaki Colimitra

Giuneatsa muljârlor fârshiroati

Di câra bârbatslji fârshirots ira acâtsats cu oili, cu cârvânjli, cu comertsu tu tut Balcanu sh-pân di Viena sh-mPoli, sh-cu mpuliserli cu furilji arbinesh, sârcâcenj, grets sh-turts, muljiârli fârshiroati avea sh-nâsi huzmetsâli-a loru. Unâ huzmeti ira s-neagâ, veara, s-aducâ dit-analtu di munti lemi ti focu. Nu ma multu di 6 km alargu di Pleasa, ira unâ dzeanâ di munti iu muljiârli s-alina pirpadi; tâljea cu tâpoara lumâki (dedz) subtsâri di fadz, li fâtsea stogu sh-li purta pi pultâri pânâ tu hoarâ.

Tu-unâ hoarâ dit nvitsinatâ, bâna unu pândaru turcu tsi vigljea pândurli di pi dzenili di munts. Aistu pândaru cu numa Arapu di Bishca, ira ca lishoru di minti sh-un muljirashcu tsi li cârtea muljierli fârshiroati ma di s-aduna cu eali tu munti, tu vârâ pâduri, demec nu li-alâsa s-ljea lemi ma nâsi nu lj-u fâtsea kefea. Ama cu fârshiroatili di Pleasa aistu Arapu sh-u acâtsâ bileaua. Tu unâ tahina, trei muljeri sh-u featsirâ mintea s-neagâ ti lemi; ira ts-al Vasili Docu cu feata-aljei Lena sh-cu ts-al Pulju, tsi ira unâ muljeari mari sh-vârtoasâ ca vâru bârbatu. Ninti s-ljea calea tu munti s-minduirâ câ, cashti cum Arapu di Bishca va lâ iasâ n-cali, s-lu acatsâ, s-lu leagâ di mânj sh-di cicioari shi s-lu ducâ ligatu la beu turcu di Curceau, ta s-lu giudicâ.

Agiumsirâ pi dzeana di munti, tahinârli la sâhatea 10, sh-acâtsarâ s-talji lumâkili di fadz di cari avea anaghi. Nitsi nu târcu giunitati di sâhati câ lu vidzurâ di-aynanghea pi Arapu di Bishca cum s-alina sh-elu cu tufekea pi pultâri. “Ia cum o s-fitsem” dzâsi ts-al Docu.” Când o s-agiungâ aoua ndzeanâ (Arapu s-ira la vâra sâhati alargu di pâduri) noi o s-lu aprukiâm cu buneatsâ, o si-lj dzâtsem câ vrem s-nâ discurmâm nihimârâtsâ, u s-tindemu unâ misali pi iarbâ sh-o s-lu acljimâm si sta sh-elu cu noi mpadi, avigâra di misali, ca ti muabeti. Tini ts-al Pulju, s-ti aproki niheamâ di nâsu shi s-lu mbunedz, demec s-lj-u ljeai mintea, cu zboarâ dults tu ureclji. Dapoiâ mini o s-mi scolu taha s-aduc vutsela di-apâ dit trastu. Dapoiâ u s-mi toru pi dinâpoiâ lui cu funia tsi lj-u am faptâ un ocljiu tu capu, sh-va lj-u trecu ocljiu-ali funi, pisti capu sh-va lu astring cât s-pot di gurmazdu. Dapoiâ tini Ts-al Pulju u s-lu-acats di mânji sh-va-lj shuts mânjli câtâ dinâpoi sh-va li ledz cu alantu capu di funi.”

Cum agiumsi Arapu, muljerli kindurirâ di tâljeari lemi, lu-aprukearâ Arapu cu zboarâ dults, ashtirârâ unâ misali pi iarbâ shi shidzurâ tuti mpadi taha si s-discurmâ. Ts-al Pulju lu mutri Arapu cu oclji dults sh-âljl dzâsi si shadâ sh-elu mpadi ninga nâsâ cashti cum ari oarâ ti niheamâ muabeti. Arapu ahântu ashtipta; u scoasi tufekea dit pâltâri, u bâgâ mpadi pi iarbâ shi shidzu tamam ninga ts-al Pulju sh-tut mutrea la keptu-a ljei tsi cânda lji si pârea câ s-tindi câtâ nâsu. Ts-al Pulju bâgâ oarâ cum mutrea Arapu câtâ nâsâ shi s-aprukiâ niheam sh-ma mult di nâsu. Dapoiâ sh-lu aplicâ niheamâ capu câtâ urecljea lui sh-acâtsâ s-lu ntreabâ cu unâ boatsi muljiraticâ dultsi sh-diznjirdatâ cum u-ari kefea, cum ari tu minti s-u treacâ dzuua, ma lj-arâseashti huzmetea lui di pândar sh-alti di-ahtâri. Arapu s-kiru dip tu muabetea tsi lj-u ashtirâ Ts-al Pulju dininti ca vâru piatu mplinu di dultsenj, sh-nu s-fânâtea s-lj-u mutreascâ keptu. Dapoiâ Ts-al Pulju, ta s-lu zuruseascâ di dipu pi-Arapu, sh-u zdifeatsi cusitsa sh-alâsâ si-lj cadâ perlji pân di bâru sh-giunitâts sh-âljl trapsi dininti pisti keptu taha s-lu-afireascâ di

ocljî-a Arapui; cu unâ mânâ, cânda s-agiuca cu perlji-a ljei lundz sh-cu alantâ cânda âsh fitsea vimtu tu fatsâ tush cânda ira tukitâ di câldurâ. Arapui lj-u deadi urbarea; oclji lji s-i kirurâ tu perlji ali Ts-al Pulju.

Ts-al Docu, tsi lu vidzu Arapu kirut, s-i sculâ sh-dzâsi câ va si s-ducâ s-ljea vutsela di apâ dit trastu tsi lu-avea bâgatâ tu-aumbrâ sum un fagu. Arapu, nitsi nu-avdza, nitsi nu videa; ira mâyipsit di ts-al Pulju. Ts-al Docu s-turâ cu funia, lj-u arucâ oclju-ali funi pisti capu-al Arapu sh-lu streasi ahântu vârtosu di gurmazdu câ Arapu mizi adiljea. Ts-al Pulju lji li shutsâ mânjli tu dinâpoi sh-li ligâ ghini cu-alantu capu di funi.

A turcui cânda lj-isherâ oclji di-n capu sh-cându u vidzu ts-al Pulju câ lo tâpoara ntru mânj acâtsâ s-plângâ, s-lâ caftâ ljirtari-a muljerlor ti tuti cârterli tsi li-avea faptâ-a fârshiroatilor di Pleasa di-ndzeanâ. "S-ti ljiartâ beu di Curceau" âlj dzâsi ts-al Docu. Dapoaia âlj ligarâ gura cu unâ shamie ta s-nu poatâ Arapu s-aurâ sh-lu dusirâ-n hoarâ tu Pleasa di-ndzeanâ.

Di-aco, deadun cu 5 bârbats, pârnpjirâ cu mulârili câtu Curceau ta s-lu giudicâ beu. Cându lu vidzu beu pi-Arapu, ligatu cu funia di gurmazdu sh-di mânjli di dinâpoi, sh-cându avdzâ câ atseli trei fârshiroati lj-u puturâ-a pândarui, lu-ascukiâ ntr-ocljî sh-âlj dzâsi "s-tsâ hibâ arusheni câ ti ligarâ muljiârli sh-câ nu esht un omu tânjisit! S-nu mata ti vedu altoarâ sh-nitsi di numa tauâ nu mata voi s-avdu. Scârkea-ti di-aoua shi huzmetea di pândaru agârshea-u!"

S-dusi zboru tu tutâ Curceaua sh-tu horili dit nvitsinatâ ti giuneatsa tsi u featsirâ Ts-al Vasili Docu, hilji-sa Lena sh-Ts-al Pulju.

Coti Pala sh-Capidanu di furi sârcâcenj, Xaguranis

Tu muntsâ Sets, bâna mults sârcâcenj. Niscânts isturianj spunu câ elj ira unâ fâlcari veaclji di râmânj fârshirots tsi ira originari (di arâzgâ) dit partea di-ndzeanâ-a Ipirui, di iu furâ loats tu-ashkerea romanâ dupu tsi Macedonia fu faptâ Provincia Romanâ tu anlu 148 ndH. Sârcâcenjlji ira cama veclji picurari nomadz tsi bâna ma multu tu muntsâ analts-a Pindui. Tu kirolu-a Amirâriiljei Bizantini, elj furâ asimilats di grets, sh-u kirurâ limba râmâneascâ shi sh-u bâgarâ numa “Sârcâcenj grets”. Niscânts isturianj rumunj, (n.n-Bolintineanu) dzâcu câ sârcâcenjlji vinirâ tu muntsâ-a Pindui dit Dacia Romana, al amirâlu romanu Aurelian, tu anlu 272 dH, când ashkerea romanâ s-trapsi dit Dacia la notu di Duna

Tu anjlji 1885-1889, sârcâcenlji, dipuna sh-elj cu oili avigâra di Armiro, tut-aco iu dipuna sh-fârshirotslji di Pleasa sh-Dishnitsa. Cai di cai vrea s-ljea cama bunili livâdz ti pâshterea-a oilor sh-ashe namisa di celnitslji fârshirots sh-cenitslji sârcâcenj intrâ ngrânjea câ nu s-akicâsea cum s-li-mpartâ livâdzili, câtse câ cathishun vrea ma multu sh-ma bunu loc ti pâshterea-a oilor.

Sârcâcenjlji ira tu numiru, ma mults di fârshirotslji di Pleasa sh-Dishnitsa. Ishe di elj un capidanu furu cu numa Xaguranis, tsi-adunâ unâ ceatâ mari di sârcâcenj sh-bâga lâhtarea tu picurarlji fârshirots avigâra di Armiro.

Tu-unâ noapti, capidanu Xaguranis cu un sots di-a lui, neasirâ la câliva al Coti Pala sh-al Niculi al Shola, si-lâ caftâ liri turtsheshts, alti pishkeshi, carâ friptâ di oai sh-râkie.

Coti Pala, s-mindui s-lj-u facâ kefea-a capidanui sârcâceanu ta s-lu mbuneadzâ sh-lu pitârcu tu hoarâ, frati-su atsel ma njicu, Kita Pala, s-aducâ râkia sh-alti pishkeshi. Kita cârtsâni ncalaru pi mulari câtâ câlivilii dit hoarâ. Dupu vârà doauâ sihâts, Kita s-turâ la cutaru. Când lu vidzu, capidanu Xaguranis s-i sculâ ca

vâr zuru di aco di iu shidea mpadi, lo unâ shcâmbâ mari sh-lu agudî Kita tush tu keptu, câ taha s-amânâ multu. Kita mâratu câdzu tesu pi pâltâri sh-mizi adiljea di dureari.

Al Coti Pala acâtsâ si-lj hearbâ sândzili ama nu dzâsi tsiva; mash neasi la frati-su s-lu scoalâ di-mpadi ama sh-u featsi mintea si-lj vatâmâ sh-amindolji sârcâcenj tu-atsea noapti. Capidanu sârcâceanu âlj câftâ al Coti s-bagâ un noatinu pi sulâ ti fridzeari sh-acâtsâ s-bea râkie. Niculi Shola sh-Coti neasirâ ti lemi s-facâ focu sh-dapoia u s-acâtsa s-talji unu noatinu, s-lu bileascâ shi s-lu bagâ pi sulâ si s-frigâ. Kita s-i sculâ sh-elu ta s-lji-agiutâ. Coti lâ dzâsi tsi-avea tu minti sh-deadun s-minduirâ cum si-lj vatâmâ pi sârcâcenj.

“Ia, cum o s-fitsemu” dzâsi Coti: tini Kita o si stai ninga focu s-u shuts noatinu pi tuti pârtsili ta si s-frigâ ghini. Tini Niculi, o s-badz lemili stogu ninga focu sh-mini, cu tâpoara, o s-li taljiu lemili s-li facu shcurti sh-o s-li bagu un câti un pi focu. Noatinu, pânâ si s-frigâ ghini o s-treacâ doauâ sâhâts. Dupu vârâ sâhati mini u s-tushedz ca cum nj-intrâ tsiva fum tu keptu sh-tamam atumtsea tini Niculi u s-arsari pi sotsu al Xaguranis sh-mini u s-arsaru pi capidanu”

Coti Pala ira mult gioni; nu avea fricâ ni di ursâ, ni di luki; ira analtu, vârtosu, cu keptu mari sh-cu bratsâli lundz ca tsiva lumâki groasi di fagu sh-cu bushurili-a lui mâri ca tsiva curcubeti u cripa shcâmba pi-ndoau.

Sh-amindolji sârcâcenj, s-teasirâ ninga focu, cu capu ndupurat di mânâ, bea râkie sh-mutrea noatinu cum s-fridzi. Tufekili li-avea teasâ ninga elj, tu iarbâ. Nu târcu ghini unâ sâhati câ pi Coti taha lu-apucâ tusea sh-ntroarâ arsâru pi Xaguranis, lu-arucuti pi pâltâri sh-cu tâpoara lj-u tâlje capu tish namisa di frâmți. Sârcâceanu nu-apucâ si s-minâ ici, tush cânda lu-agudî vârâ rufei sh-moartea lji s-ashtirâ ntroarâ pisti fatsâ.

Niculi, tsi nu ira sh-ahântu vârtosu sh-ira niheamâ ma subtsâri tu trupu, arsâru sh-elu ca vâru câni turbatu pisti sotsu-al capidanu sh-lu arucuti pi pâltâri ama nu lj-u putea al sârcâceanu câ aistu ira ma mari sh-ma vârtosu. Niculi lu tsinea sârcâceanu sum nâsu ama aistu apucâ si scoatâ un câtsutu di la bâru. Niculi ntroarâ lj-u acâtsâ mâna al sârcâceanu sh-mizi lj-utsinea ta s-nu lu-agudeascâ cu câtsutu tu keptu. Niculi acâtsâ s-lj-aurâ al Coti ti-agiutoru. Coti s-i silighi ntroarâ, lu-apucâ pi sârcâceanu di doauli cicloari, lu trapsi di sum Niculi, tsi s-deadi dinâparti, sh-lu agudi cu tâpoara tish namisa tu frâmte. Sh-amindolji furi sârcâcenj fudzirâ agiunj sh-fârâ pishkeshi tu lumea alantâ. Dapoia Coti Pala lâ tâljeie capitili, li bâgâ tu-un trastu, neasi la câlivili iu durnjea fumeljili-a sârcâceanjlor, tu-unâ livadi ninga Armiro, sh-lu arucâ trastu tu-unâ câlivâ. Tahinârili când sârcâcenjlji lu vidzurâ capu al cumândaru-a loru, Xaguranis, tâljatu, ncârcarâ mulârili shi sh-loarâ keafa dit districtu Armiro sh-di atumtsea, anlu 1889, vloarâ putes nu mata câlcarâ livâdzili avigâra di Armiro.

Aistâ isturii, cu giunamea-al Coti Pala fu shuiratâ di afendu-al Niculachi Colimitra, Kendra Colimitra, tsi bâtea cu cârvanea câljiurli di Caterina, deadun cu Coti Pala.

Coti Pala sh-Arapu di Ghianitsa

Gionili di Pleasa, Coti Pala, sh-alts cârvânari di Pleasa di-ndzeanâ sh-di Dishnitsa, fitsea tu-anjlji 1880, comertsu cu cârvânjlji, di Sârunâ pânâ di câsâbâlu Curceau.

Nu multu alargu di Sârunâ, la vârà 40 di kilometri, s-tindea câsâbâlu Ghianitsa, pi locu iu s-afla tu kirolu al Filip II, capitala ali Makidunii, câsâbâlu Pella. La vârà 7 Km alargu di Ghianitsa, cura râlu Carazmacu, tsi u-avea apa lai sh-ira ahândosu di vârà 6 m. Mardzina di-aistu râlu s-tindea livâdz mushati cu iarba dultsi, iu cârvânarlji fârshirots tsi vinea di Sârunâ dânásea ti discurmari ninti s-ljea calea câtâ Curceau. Aisti livâdz tsi s-tindea avigâra di aistu arâu, ira sum administratsia beilor turts sh-cârvânarlji lipsea s-pâlteascâ gilepu (taxâ) ta s-lji-alasâ s-li pascâ mulârili.

Cumândaru tsi lu-aduna gilepu di la cârvânari ira unu turcu tsi-âlj dzâtsea dunjeaua Arapu, unâ soi di pândaru tsi vigljea livâdzli di mardzina di-arâu sh-aduna gilepu di la cârvânari. Aistu turcu, ira unu câni di omu, un dzânu tsi nu lj-avea ici tu inimâ pi cârvânari sh-totâna lâ câfta ma mults pâradz di tsi lipsea ti gilepu.

Ama tu-unâ searâ agiumsî la râlu Carazmacu sh-gionili Coti Pala cu cârvanea lui di 50 di mulâri. Coti lu shtea ghini pi Arapu sh-lj-avea bâgatâ oarâ di multu kiro. Cum agiumsî, Arapu vini ntroarâ ncalaru, si-lj caftâ gilepu. Coti, scoasi dît bârú unâ cârnicî (târgâci) cu liri turtseths sh-teasi mâna ta s-lj-u da al Arapu. Arapu s-aplicâ niheamâ sh-teasi mâna s-ljea cârnicia cu pâradz ama Coti, lu-acâtsâ ntroarâ di mânâ sh-lu trapsi cu ahântâ puteari câ lu-arucâ pi Arapu tu-apa lai sh-ahândosâ-a râlu.

Arâlu lu lo sh-lu dusi tu eta alantâ; s-avdzâ câ Arapu câdzu tu-arâu sh-nu mata lu vidzu vâru di-atumtsâna.

Dupu tsi câdzu tu-apâ, cârvânarlji li-ncârcarâ mulârili sh-fudzirâ ntroarâ. Imnarâ tutâ noaptea pânâ agiumsîrâ tu câsâbâlu Florina. Avturitâtsli nturtseshts nu puturâ s-aflâ cum câdzu Arapu tu-arâlu ahândosu di 6 metri. Ashe scâparâ cârvânarlji fârshirots di-aist Arapu cu inima ma lai ca apa arâlui Carazmacu.

Aistâ isturii fu spusâ di cârvânaru Kendra Bindela, tu hoara di Pleasa di-ndzeanâ.

Kita Colimitra sh-cumândaru di furi, Kalem

Dupu tsi, ma mârłji tselnits di Pleasa di-ndzeanâ, aushłji Colimitra sh-Balamaci, tsi-avea vinitâ dit Frasaria Veaclji, murirâ, arâmasirâ tu locu-a lor ficiorłji Kita Colimitra shi-Spiru Balamaci. Spiru Balamaci ira cama mintimenu, cama diplomatu, cu zboru cama dulțsi ama ira fricos sh-munaficu.

Kita Colimitra, ira ndreptu, multu gioni, ni-frâmtu sh-ni-aspâreatu, niheamâ ca sertu sh-nu avea ici fricâ tu sândzi. Dupu spusili al papu Tota Caleshu, purta dzuuâ sh-noapti, unu shingheru (curtelâ/câtsutu mari), tsi lu-avea acupâratâ di-nPoli (Constantinopol), cu doauli mârđzinji nturhisiti sh-cu cipu muljiatu tu fârmacu.

Tu-atselu kiro, avigâra di anlu 1869, bâna tu districtu ali Curceau unu arbinesu musulman, cu numa Kalem Rakishca, tsi-agiumsi mari capidanu di furi, di ispetea câ s-vârȳi di moarti cu lalâ-su, fratili-a mâsai. Elu cu ceata lui di shapti armatuladz-furi, bâna tu câlivi, tu munts; fitsea multâ znjie tu horili dit muntsâ Sets, sh-avea bâgatâ lelea (lâhtarea) tu bânâtorłji dit districtu ali Curceau. Capidanu Kalem, tsi nu ira ici bun oaspi cu avtoritâțsli di Curceau, avea unâ mari ciufleki (aghuri) tu hoara Rakishca, iu-avea siminatâ misur sh-gâru.

Când vinea kirolu ti-alunseari (trâȳiratu), Kalem avea ananghi di calj; aishts calj, âłj loa cu zorea di la celnitsłji fârshirots ta sâ-lj lucreadzâ aghurili di misur sh-di gâru.

Cathi-anu Kalemu li loa cu zorea iepili di la un altu celnicu pânâ când vini sh-arada-al Kita Colimitra. Kita avea un pândaru (dârȳeatu) cu numa Ndonga al Shuta. Kalemu cu furlji-a lui s-alinarâ tu munti iu Ndonga li tsinea iepili sh-âłj dzâsirâ

s-neagâ sâ-lj dzâcâ al Kita câ ari anaghi di trei iepi ti cându o s-vinea oara ti-alunserea gârui. Când avdzâ Kita câ tsi dimândâ Kalem, âlj dzâsi al Ndonga sâ-lj dzâcâ al Kalem: "Kita Colimitra dzâsi câ va-ts da unâ shcâmbâ n-gurâ s-u mâts". Cându avdzâ Kalem zboarâli-al Kita, lu-acâtsâ inatea sh-âlj deadi al Ndonga unâ pliscutâ pisti capu, shi sh-u featsi mintea s-lu agudeascâ, deadun cu ceata lui, pi Kita.

Tu-unâ dzuuâ lu-ashtiptâ pi Kita pi-unâ cali tsi vinea di câtâ hoara Stamachenghi, iu Kita avea stanea lui di oi. Calea târtsea pit-unâ vâloagâ iu namisa s-anâltsa, pirifanu, unu platanu grosu. Tu-atsea dzuuâ, Kita nidzea Curceau iu lu-ashtipta, ti-unâ muabeti, celnitslji di Pleasa sh-di Dishnitsa.

Kalem cu atselj shapti armatuladz ira ascumsh tu pâdurea tsi s-tindea nu mult largu di-atsea vâloagâ. Kita vinea ncalaru sh-cât s-aprukiâ di platanu atselu grosu, Kalem lj-ishâ n-cali sh-âlj dzâsi al Kita si s-da acâtsatu cu bunâ volji. Kita dipunâ ntroarâ di pi mulari cu tufekia ntru-mânj sh-cu doauli câburi tu bâru sh-apucâ di s-ascumsi dupu platanu atselu grosu. Di-aco âlj aurâ al Kalem: "Mini nu hiu muljieri ta s-mi dau acâtsatu cu unâ cu doau. Ma ghini s-hiu trei dzâli câcotu di treidzâts di dzâli gâljinâ; ma vrei, dâ-ti tini acâtsatu anjia; ama ma vrei s-nâ ampulisimu, aminâ tini prota fishecu câtâ mini sh-dapoia va s-aminu sh-mini câburili câtâ voi, tsicâra voi hits optu sh-mini hiu mash mini!"

Kita, cum ira ascumtu dupu platan, nu putea s-lu-agudeascâ gugoacili-a furilor, ama elu putea s-lj-agudeascâ furlji ma s-isha dit pâduri. Târcurâ vâre trei sâhâts tsi-aminarâ fisheki shi zbura unu di-alantu cai sh-a cui si s-da acâtsatu. Pânâ tu soni, cumândaru Kalem, tsi lu shtea Kita cât gioni easti, dzâsi câ va si s-da elu acâtsatu. Kita âlj dzâsi al Kalem si s-aproaki la 10 metri di platanu sh-alants shapti furi si sta tu pâduri largu la vâre 50 di metri.

Dapoiã Kita âlj dimândã al Kalemũ: “Spigiurã-ti pi tsãtsa-a mamã-tai cã o s-ti mbunedz ti totãna cu mini, sh-dapoiã arucãts tufekea sh-cãburili cãtã mini, aoua ninga aistũ ouarbãru. La arbineshlji turts, spigiurarea pi tsãtsa di mamã ira zboru tsi-angrica cama mult di tuti sh-lu tsinea ti totãna cãt s-bãna. Dicãra Kalem s-i spigiurã sh-li silighi tufekea sh-cãburili mpadi, aproapea di platanu, Kita neasi cãtã Kalemũ sh-amindolji sh-deadãrã mãna shi s-ambãrtsãtarã ca frats. Dapoiã s-aprukearã sh-alants armatuladz sh-neasirã tuts la stanea al Kita iu bãgarã un noatinu pi sulã sh-mãcarã sh-biurã tutã noaptea.

Tahinãrili, Kita lo calea cãtã Curceau sh-capidanu Kalem cu ceata lui fudzirã tu munts.

Cãnd Kita agiũmsi Curceau, neasi la dukeanea iu eara adunats celnits di Pleasa sh-di Dishnitsa. Elj avea avdzãtã cã, Kalem cu ceata lui lu-avea vãtãmatã pi Kita. Mari lã fu ciudia s-lu veadã Kita cum intrã tu dukeani yiu sh-nivãtãmatu. “Aveam avdzãtã cã ti vãtãmã Kalem” âlj grirã elj al Kita.

“Kalem vã pitreatsi multi herathimati” li-u turã zboru Kita. “Em, cãra, âlj bãgash minti al Kalemũ” âlj dzãsi celnicu Spiru Balamaci. “Lu fãtsesh dit lupu, njelu”

*****

Celnicu Kita Colimitra s-amintã tu anlu 1810, tu Frasaria Veaclji, districtu Colonjea sh-muri tu anlu 1897, tu cãsãbãlu Caterina dit Gãrtsia di azã, iu nidzea cathi iarã cu oili. Elu esti ngrupatu tu hoara Pleasa di-ndzeanã. Tutã averea lui di suti di oi, 50 di iapi di dãmãzlãki, unã cãrvani di 20 di mulãri arãmasi la ficiorlji-a lui, Kendra sh-Yioryea Colimitra, tsi fitsea comerts di la cãsãbãlu Florina, Curceau pãnã tu cãsãbãlu Avlona.

Tu anlu 1928, sh-amindolji ficiori al Kita Colimitra fuzirã, deadun cu tuti fumeljili di fãrshirots di Pleasa, tu Rumãnia, tu Cadrilateru, districtili Durustoru sh-Caliacra.

Fârshirotslji di Pleasa li kirurâ nâpoi tuti oili, iepili sh-mulârili di ispetea-a polimului balcanicu 1912-1913, când vârgharlji lâ li loarâ tuti.

Celnicu Spiru Balamaci s-amintâ tu anlu 1810, tu Frasaria Veaclji, districtu Colonjea sh-muri tu anlu 1906, tu hoara Pleasa di-ndzeanâ. Când muri nu lj-avea arâmasâ nitsi oi, ni iepi, ni mulâri.

Tuti aisti isturii ti Kita shi Spiru, Niculachi Colimitra li-nvitsâ di la papu-su Caleshu, tu anlu 1922, când bâna Pleasa.

Tu anlu 1920, mults fârshirots di Pleasa di-ndzeanâ fudzirâ tu Amerikie.

Giunets cu armatolu cumândaru Cushcona

(Apostoli Nastu)

Tu-anjlji 1877-1880, kivirnit (guvernator) ali Makidunii, tsi u-avea capitala tu câsâbâlu Sârunâ sh-tsi fitsea parti dit Amirâria Otomanâ, ira Rami Bei. Tu-atselu kiro, un gioni fârshirotu di Pleasa di-ndzeanâ, cu numa Apostoli Nastu, dicâra vidzu câ sârcâcenjlji grets, furlji arbinesh sh-turts âlj cârtea sh-lj-avina picurarlji sh-cârvânarlji di Pleasa sh-Dishnitsa, adunâ unâ ceatâ di doisprâdzatsi di gionj armatoli fârshirots sh-bâga lelea tu tuts ehtsrlji tsi âlj cârtea pi fârshirots, veara tu muntsâlji Sets sh-iara, avigâra di Armiro. (n.n.-Apostoli Nastu ira cusurinu veru cu un altu gioni cumândaru di Pleasa, armatolu Thanasi Nastu, frati di-ali mumi-a meuâ Hrisula Nastu, mârtaât la Thanasi Trandu). Paranuma al Apostoli Nastu ira Capidanu Cushcona.

Tu-anlu 1877, Capidanu Cushcona nvitsâ câ Rami Bei, kivirnit di Sârunâ, lo calea câtâ Armiro iu u-târtsea iara la mushata lui pâlati dit aistu câsâbâ di la Amarea Egeeye. Sh-u featsi mintea, deadun cu armatolji-a lui, s-lu arâkeascâ pi Rami-Bei, ta s-bagâ lelea nu mash tu ehtsrlji turts ama sh-tu kivirnitua lor, s-adukeascâ shi sultanu di-nPoli câ vini oara ti eleftiriserea ali Makidunii di sum aumbra Otomanâ.

Tu-unâ noapti, când pisti pâlati s-ashtirâ isâhia noptsâljei sh-vâru nu putea s-anguceascâ câ tsi si-ascumdea sum poalili-a ljei lâi, capidanu Cushcona, tsi u-zbura multu ghini limba nturtseascâ, lo shasi fârshirots dit ceata lui, s-nviscurâ tuts cu stranji nturtsests sh-loarâ calea câtâ pâlathea al Rami-Bei; kindurirâ calji tu-unâ sucaki tsi s-tindea dinâpoia-li pâlati. Doi fârshirots arâmasirâ s-veaglji calji sh-Cushcona cu alants

patrulji intrară tu pâlati pit usha di dininti, tish cânda ira tsiva gealats turts tsi u vigljea pâlathea.

Cumândaru Cushcona imna ninti sh-alants imna dupâ nâsu, doi câti doi. “Tu nidzets ashe?” Ij-ntribâ un turcu tsi vigljea, cu ninga un altu, cu tufekili ntru-mânj, usha mari di la pâlati. “Adutsemu un firmintu di la Mârîljea Lui, Sultanu Hamid Abdul al-2-lu, Alah si-lj da banâ lungâ”, dzâsi Cushcona, cu unâ boatsi analtâ sh-cum s-aprukea turcu câtâ nâsu, scoasi di la bâru unâ carti. Cartea ndâplusitâ ira ligatâ cu un hiru di keali di viciu sh-pisti nodu faptu namisa di carti s-videa unâ ca vulâ bâgatâ pi un sigjil aroshu. Turcu lu mutri sigjiliu ma nu u lo cartea ntru-mânâ.

“Aidits, dutsetsâ-ni ntroarâ la Rami-Bei, gri nâpoi Cushcona cu boatsea ma sertâ sh-sufrântsealili ma adunati. Mârîljea Lui, Sultanu, Domu-su a cozmui, ni-ashteaptâ si-lj dutsem apandisi di la Rami-Bei” sh-cum zbura lj-u bâgâ-a turcui cartea sum nâri. “Aidits cu mini” dzâsi elu.

Când s-aprukiarâ di udâlu iu durnjea Rami-Bei, turcu tsi âlj dutsea lâ dzâsi: “Ia, aco easti udâlu al RamiBei” sh-dapoi s-turâ nâpoi la usha dinafoarâ. Dinintea udâlui, vidzurâ doi turts tsi vigljea ushili-a udâlui iu durnjea Rami-Bei. Dolji shidea di-unâ parti sh-di alantâ ali ushi, ndrepts ca niscânti ayalmi di shecâmbâ, cu bratsâli ncurtsulati pi keptu.

“Aducu un firmintu (ordin) ti Rami-Bei di la Mârîljea Lui, Sultanu, Domu-su a cozmui” dzâsi nâpoi capidanu Cushcona sh-lj-u bâgâ cartea sum nâri. “Lipseashti Rami-Bei s-lu adgjivuseascâ ntroarâ shi s-da unâ apandisi scrisâ ta s-lj-uduc tu nâpoi-a Sultanui. Aidi, discljidets ushili câ nu avem oară!”

“Va lj-u duc mini! Voi ahtiptats aoua!” dzâsi turcu sh-lu mutri pi Cushcona ahândosu ntr-ocljji tish cânda vrea s-veadâ ma acumdu tsiva. Cushcona lj-u teasi cartea, lj-adunâ oclji sum sufrântseali, âsh-lu-aprukiâ capu di oclji-a turcui sh-âlj shuirâ

cu unâ boatsi ndisatâ, “du-lj-u cartea ntroarâ ma nu vrei s-ts-u lu kisedz capu!” Cum s-i shutsârâ turtslji s-li zdicljidâ ushili di la udâ, fârshirotslji lj-acâtsarâ, dinapandica di gurmazdu sh-lj-astreasirâ pânâ turtsâlji lishinarâ sh-câdzurâ mpadi.

Cushcona cu doi armatoli intrarâ tu-udâ, pi-ayalea, pi cipili di la cicloari shi s-aprukearâ di cârvati. Mari tihî avurâ câ Rami-Bei durnjea mash nâsu tu cârvati sh-nu avea vâra cadânâ ninga elu. Cushcona, sh-lu scoasi cu unâ mânâ shingheru (curtela/câtsutu mari) dit bârû sh-cu alantâ mânâ lj-u astupâ gura al Rami-Bei ta s-nu aurâ. Rami-Bei, zdicljisi oclji lâhtârsitu tush cânda vidzu moartea câ vini s-lu ljea. Vru si s-minâ ama când vidzu shingheru-al Cushcona cum lji s-aprukia di gurmazdu, s-muljie dip.

Capidanu Cushcona âsh aprukiâ budzâli di-urecljea al Rami-Bei shi-lj shushurâ pi limba nturtseascâ: “Nu ti-aspari câ nu vinim s-tsâ tâljiem capu, ama ma vrei s-ti hârâseshts ninga di banâ, u zinj cu noi, fârâ s-fats vâru shimâtâ.” Dapovia lu ligarâ la-gurâ sh-la oclji sh-lu nviscurâ cu stranji tish cânda nidzea uspetsu. Alants doi fârshirots lu loarâ di bratsâ namisa di elji sh-cu Cushcona dininti isherâ nafoarâ dit udâ iu lj-ashtipta alants doi armatoli al Cushcona. Dapovia âlj trapsirâ nuntru tu udâ shamindolji turts tsi ira ninga lishinats, lj-agudirâ vârtosu dupu capu ta si-lj bagâ ghini tu somu sh-cljisirâ ushili di la udâ.

Ti ciudii deavigâra s-avdza mash hârherea-li isâhii; isherâ nafoarâ cu Rami-Bei namisa di elj pi-unâ ushi di dinâpoia-li pâlati, pi iu urdina mash uzmihearli. Agiumsirâ ntroarâ tu sucakea iu lj-ashtipta alants doi armatoli cu optu calj, etimi ti fudzeari.

Lu-ncâlicarâ Beu pi un calu, lu bâgarâ calu namisa di calji-a loru, u ligarâ câpestru-a calui cu unâ funi di sâmaru al Cushcona sh-cârtsânirâ nafoarâ dit câsâbâ ca loats di vâra palâ di vimtu zuru; vâra ndoauâ sâhâts nu-lj kindurirâ ici calji dit ambâtrulari (galopari); târcurâ pi ninga câlivili iu ira ashtirats fârshirotslji

sh-deadirâ pi calj pânâ agiumsirâ pi-unâ dzeanâ anvilitâ di-unâ pāduri mari di fadz.

Tu-aistâ pāduri, tu-unâ vâloagâ ascumtâ di oclji-a omui, sh-cânâscutâ mash di Cushcona sh-oaminjli-a lui, ira facti tsintsi câlivi anviliti cu lumâki di fadz tsi mutrea tish cânda li-avea adusâ vârâ tufani. Cathi câlivâ avea câti doau ushi, unâ dininti sh-unâ dinâpoi. Cum agiumsirâ zdicâlicarâ, lu dipunarâ sh-Rami-Bei di pi calu, lj-u loarâ shamia di gurâ sh-lu dusirâ tu-unâ câlivâ. Tu câlivâ Cushcona âlj lo shamia di pi oclji sh-âlj dzâsi si sta mpadi pi un dushecu di palji. Dapoiâ âlj teasi al Rami unâ vutselâ di-apâ. Rami-Bei shidea ninga mprostu. “Nu voi tsiva di la tini, âlj dzâsi Rami-Bei, ama dzâ-nj tsi vrei tini di la mini!? Geaba ti-nviscush cu stranji di turcu câ shtiu cai eshts capidane Cushcona. Mini trecu ghini cu fârshirotslji, bre. Aidi bre s-aflâmu vârâ cali, s-nâ akicâsimu!” Rami-Bei zburâ ayunjiusit tish cânda vrea s-li-arucâ tuti zboarâli, cu unoarâ, tu urecljili-al Cushcona.

Cushcona u-alâsâ vutsela di apâ pi un câciub di câlivâ tsi tsinea locu di scamu sh-dzâsi cama mbunatu “Tora di oarâ, afendi Bei, lipseashti s-nâ dicurmâm niheamâ”; ishe nafoarâ, li ligâ ushili ali câlivi cu niscânti teali groasi sh-bâgâ doi armatuladz s-li veaglji. Rami-Bei, nu avea cum s-ascapâ; s-teasi pi dushecu sh-tut âsh dâdea pliscuti pisti fatsâ sh-pisti capu câ nu putea s-pistupseascâ câ nu easti tu vâr nyisu urutu...

Hâbarea câ kirvinitu turcu ali Makidunii, fu arâkitu di la pâlathea lui dit câsâbâlu Armiro, s-teasi ca vârâ rufei sh-agiumsi sh-la ureclji-a Sultanui Hamid Abdul II; si shtea câ mash un cumândaru cum ira Cushcona, tsi ira cânâscut sh-avinatu di avtoritâtsli nturtseshts, putea s-aibâ ahântâ bâruti s-lu arâkeascâ Rami-Bei.

Sultanu Hamid, pitârcu firmintu la capu ashkeriljei otomani di Armiro sh-la atsâlui dit districtu Curceau s-da hâbari la celnitslji di Pleasa di-ndzeanâ, Dishintsa sh-Armiro, câ ma s-nu iasâ

Rami-Bei tu padi, sh-ma s-nu lu-aducâ tu nâpoi ti unâ stâmânâ di dzâli la pâlathea lui di Armiro, yiu sh-nivâtâmatu, tuts fârshirotslji cu tut cu fumelji cu oi sh-mulâri, s-hibâ surghinâpsits dit Amirâria Otomanâ, tu Asia Mari, pi ninga Golfu Persic.

Cum avdzârâ di aistu firmentu-a Sultanui, celnitslji fârshirots tsi nu sh-avurâ hâbari di nifapta al Cushcona, s-adunarâ ntroarâ ta s-bagâ pi cali cum s-lu ascapâ Rami-Bei dit mânjli-a lui ta s-lu aducâ nâpoi tu Armiro. Ashkerea Otomanâ di Curceau acâtsâ si s-minâ câtâ horili di Pleasa sh-Dishnitsa sh-atsea dit Armiro li-anvigârâ câlivili-a fârshirotslor deavigâra di Armiro. Ira unâ catandisi greauâ ti fâshirots câ shtea câ Sultanu Hamid ira un omu apufusitu sh-dâldâsиту, tsi nu lu alâsa lucru di-ntru-mânâ pânâ nu s-bitisea cum vrea nâsu. Zorea ira sh-ma mari câ lu shtea sh-pi cumândaru Cushcona tsi sh-nâsu ira apufusitu ama ira sh-multu zuru, sertu sh-tsi avea unâ urâ fanaticâ ti turts.

Cushcona nu ira ni celnicu, ni cârvânaru, ni picuraru, ni emburu sh-ti atsea nu avea nitsi un sinferu s-treacă ghini cu beilji turts cum minduia celnitslji fârshirots câ easti ghini; elu s-dukea hiljiu-a muntsâlor, hiljiu-a Pindui, a Ipirui; aistâ ira casa lui di cându si shtea; nu hânupsea tu uboru-a lui, pi citia ali casi-a lui, s-cântâ câcots xenj, turts i grets icâ s-avdâ pulji, cum batu pi limbâ xeanâ tu pirifanjli fadz, fratslji-a lui. Cushcona s-amintâ alumtâtor ti eleftiriseari; nu shtea si s-facâ frati cu dracu ta s-u treacă apuntea...

Celnitslji shtea câ nu avea cali s-lu mbuneadzâ pi Cushcona ta s-lu aducâ pi Rami-Bei nâpoi tu Armiro sh-ti atsea s-minduirâ s-lu aproaki pi un gioni ficior di Pleasa, tsi s-avea sh-elu alikitâ di ceata al Cushcona. Numa ficiorui ira Nauni al Thanasi Cola. Nauni ira cânâscut ti giunamea sh-mintiminamea lui. Nauni, dicâra nu lj-arâsea lucru cu oili, fudzi cu vrearea lui, la cumândaru Cushcona. Celnitslji scrirarâ unâ carti ti Nauni, sh-

pitârcurâ un altu gioni ficior di Pleasa s-lj-u da al Nauni ntru-mânâ.

Ia tsi dzâtsea tu carti:

“Tinjisite sh-durute Nauni. Sultanu Hamid pitârcu firmintu câta ashkerili di Armiro sh-di Curceau si-lj scoalâ tuts fârshirotslji cu tut cu fumelj sh-tuti prâvdzili, ta s-nâ surghinipseascâ tu Asia Marii tamam la Golfu Persic, ma s-nu lu-adutsemu Rami-Bei tu nâpoi la pâlathea lui di Armiro. Ti pâlâcârsimu s-nu-lj dzâts al Cushcona ti aistâ carti câ nu shtim tsi minti ari. Tini minduia-ti ghini, s-fats tsi lipseashti s-lu-ascaki pi Rami-Bei; altâ soi, va nâ scoalâ tuts, sh-va li kiremu tuti”

Dupu tsi ghivâsi cartea, Nauni s-mindui câ sh-pârintslji-a lui, cu doauâ surâri sh-ninga un frati ma njicu cashti iu va si s-kearâ: sh-u featsi mintea s-lu ascapâ Rami-Bei shi s-facâ cum s-facâ, s-lu ducâ Armiro.

Avea târcutâ trei dzâli di cându Cushcona lu-arâki pi Rami-Bei sh-ninga nu âlj dzâtsea ti tsi lu-arâki sh-tsi vrea si-lj caftâ ta s-lu siligheascâ. Vâhi nitsi elu nu sh-avea faptâ mintea tsi s-facâ cu Rami Bei ama nitsi nu avea tu minti s-lu vatâmâ câ shtea câ Sultanu va li-ardea horili di fârshirots Pleasa di-ndzeanâ sh-Dishnitsa iu bâna sh-tutâ soia lui. Ama a treia noapti Nauni tamam tsi s-turâ di la câlivili di Armiro, âlj dzâsi al Cuscona ti firmintu tsi lu-deadi Sultanu sh-câ ashkerea turtsesacâ easti pi minari câta Pleasa sh-Dishnitsa sh-câ atsea di Armiro s-mina deavigâra di câlivili di fârshirots; nu âlji dzâsi ici di cartea tsi u-avea aprukeatâ di la celnits. “Mâni, tahnârli, dzâsi Cushcona, o s-ljau tuts oaminlji s-mutrim deavigâra, pânâ di mardzina-li pâduri, s-vgljiemu cashti cum tsiva armatuladz turts yinu câta pâduri. Tini Nauni, va s-ti alasu aoua cu Rami-Bei. Noi o s-nâ turâm amânatu cama pi searâ când si s-tunicâ. S-li tsânj doauli câburi tu bâru sh-tufekea ninga tini”. Tamam aistâ vrea sh-Nauni: s-arâmânâ cu Rami-Bei singur ta s-lu-ascapâ.

Dupu tsi fudzi Cushcona cu armatuladzli tu pâduri, Nauni featsi cafei, lo doauâ filigenj sh-intrâ tu câliva iu ira cljisu Rami-Bei. Beu s-ciudusi niheamâ s-lu veadâ Nauni câtse câ mash Cushcona intra tu atsea câlivâ. “Aidi s-bemu unâ cafei” âlj dzâsi Nauni sh-âlj teasi al Beu filigeana di cafei.

Nauni, shidzu pi câciubu, lu mutri Beu ntr-oclj sh-lu ntribâ cu boatsea niheamâ ma aplicatâ: “Tsi va-nj dai ma s-ti ascapu s-ti ducu nâpoi tu Armiro?” Rami-Bei cictâsi dipu sh-lu mutri pi Nauni cu nipistupseari; filigeana di cafei di-tru-mânâ acâtsâ si-lj tramurâ “Tsi va-nj dai?” lu-ntribâ nâpoi Nauni. “Mini am un ficior, dzâsi Rami-Bei cu boatsea zgrumatâ di emotsioni. Ma s-mi ascaki, tini va s-hii al doilu ficior-a melu” “Emu atumtsea, Efendi, scoalâ ntroarâ s-fudzim dip tora.” Nauni zdicljisi usha di la câlivâ, mutri niheamâ deavigâra sh-dapoia âlj featsi semu al Beu s-iasâ dit câlivâ.

Ayunjiusits, loarâ unâ cali tsi Nauni u shtea ghini, pi dinâpoiali câlivi, ta s-nu tsiva s-da di vâru sotsu dit ceata al Cushcona. Agiumsîrâ ti-unâ sâhati la mardzina di pâduri di iu, di-aynangjea, la vârâ 20 di Km s-veida câsâbâlu Armiro. Beu, tsi ira di 55 di anj sh-u avea pândica multu mari, mizi adiljea. Cum mutrea ceairea tsi s-tindea dinintea loru, Nauni s-minduia tsi cali s-ljea câtâ Armiro ta nu tsiva s-lu veadâ Cushcona shoaminlji-a lui. Dapoia vidzu, pi ceairi, doi insh pi calj, vârâ 500 di metri alargu di elj. Dupu cum ira nviscuts pârea s-hibâ grets. “Stâ mpadi âlj gri Nauni al Rami-Bei. Mini u s-negu s-vedu ma s-pot s-ljeau un calu” Nauni, zburâ cu gretslji tsi bâna sh-elj Armiro, sh-lâ dzâsi câ lalâ-su sh-lu strunguli cicioru sh-nu putea s-immnâ ta s-agiungâ acasâ Armiro; âlj pâlâcârsi si-lj da un calu s-lu ducâ lalu-su acasâ. “Ia, dzâsi Nauni, vâ dau tufekea a meu s-u tsinets voi pânâ s-vâ lu-aduc calu tu nâpoi. Aidits s-nâ adunâm ti trei sâhâts pi sucakea iu easti pâlathea al Rami-Bei” Tut Armiro lu u shtea pâlathea al Rami-Bei. Nauni lu-alinâ Beu pi calu sh-elu nidzea pirpadi dupu nâsu sh-tut lu-avina calu ta s-immnâ ma ayonjea. Agiumsîrâ tu Armiro, la pâlathea al Rami-

Bei, fâr-di vâra cârteari. Când avdzârâ câ Beu agiumsî tu câsâbâ, celntslji fârshirots di Armîro, cârtsânîrâ câtâ pâlati s-lu hârâseascâ câ agiumsî ghini la casa lui ama sh-ma multu s-hârâsea celnitslji câ ascâparâ di surghinipseari. Di harauâ, celnicu Dimitri Ianuli, lj-u deadi-al Nauni, hilji-sa di nveastâ.

Rami-Bei, di lelea-al Cushcona, s-mutâ di Armîro tu casa lui dit Sârunâ iu bâgâ ma mults armatoli turts s-lu veaglji. Ashe cum âlj tâxi al Nauni, lu durusi cu ma multi ciufleki avigâra di câsâbâlu Caterina sh-ma multi casi tu câsâbâ. Ma mult di ahântu, lu bâgâ tu capu-ali administratsii-a câsâbâlui Caterina iu shidzu pânâ tu anlu 1912.

Capidanu Cushcona cu ceata-a lui, neasi dupu niheamâ kiro Sârunâ ta si s-ncljinâ al Rami-Bei shi si-lj tâxeascâ câ turtsâlji nu va s-aibâ vâra cârteari di la nâsu. Rami-Bei mindui câ ma ghini s-lj-aibâ sots pi Cushcona sh-alants armatuladz fârshirots sh-âlj ljirtâ pi tuts.

Capidanu Cushcona s-trapsi tu hoara Pleasa di-ndzeanâ.

Aistâ isturii u-avea shuiratâ Capidanu Cushcona tu muabetsili tsi-s dipina tu Pleasa di-ndzeanâ

Unâ isturii cu plisots, Capidanu Cushcona sh-dispotu Fionis di Curceau

Ahurhinda cu anlu 1878, tu hoara di Pleasa di-ndzeanâ, dgjeavâsea tu bâsearicâ u tsinea Papa Nastasi Preftu (n.n-frati di-al papu a melu, Nisa Preftu, di partea ali dadi) pi limba rumuneascâ. Fârshirotslji dit hoarâ ira pârtsâts: niscânts vrea s-u tsânâ tu bâsearicâ limba gârtseascâ, alts vrea limba rumuneascâ.

Tu-unâ Dumânicâ, dispotlu Fionis di Curceau cu niscânts prefts grets, loarâ calea câtâ Pleasa di-ndzeanâ ta s-neagâ la bâsearicâ s-lu cândiseascâ Papa Nastasi Preftu cum sh-oaminjlji dit hoarâ, dgjeavusea si s-facâ pi limba gârtseascâ. Ama tsi-sh pâtsâ mâratu dispoti sh-preftslji-a lui! Ninti s-agiungâ tu hoarâ, plisotslji lj-isherâ-n cali sh-acâtsarâ s-aminâ cu shcâmbi pi dispoti sh-alants prefts; lu-avinarâ dispotu Fionis tu nâpoi, tu Curceau. Ti aistâ isturii ishâ aistu cânticu:

“Pleasa hoarâ râmâneascâ

Nu s-fatsi vroarâ gârtseacâ.

Lâi Dispoti, s-rusheascâ fatsa

Cu tsi minti vineai Pleasa?

Vini Procsha sh-vini Pasha

Ta s-aducâ Dispoti Pleasa

La Vathie cu mâna lungâ

Tsi-acâtsash Dispoti di barbâ

Cându agiumsi la shuputiru
Shcâmbili nidzea fiu, fiu
Miti Geambazi sh-Kendra Bindela
Fâ foran s-tsâ cljidâ dera
Foranu pot ta s-facu
Câ shcâmbili yinu-n capu
La Ts-al Pulju cu boatsi mari
Ts-agudish Dispoti pi nari”

Dupu vâru kiro, dispotu Fionis tut s-minduia s-u spealâ arushenea tsi u pâtsâ Pleasa di-ndzeanâ. Tu-unâ noapti, pitârcu unâ ceatâ di-antarts grets acasâ la Papa Nastasi; lu loarâ cu zorea, lu trapsirâ di barbâ pânâ la bâsearicâ sh-âlj câftarâ sâ scoatâ tu ubor tuti cârtsili rumuneshti. Antartslji, li featsirâ cârtsili stogu sh-li arsirâ tuti.

Capidanu Cushcona tsi bâna Pleasa di-ndzeanâ tu-atselu kiro, avdzâ di la Papa Nastasi câ antartslji grets vinirâ noaptea sh-lji li-arsirâ tuti cârtsili dit bâsearicâ.

Capidanu lu tinjisea multu pi Papa Nastasi shi sh-u featsi mintea s-lu vatâmâ pi dispotu Fionis; acâtsâ s-veaglji, pi ascumta, câ tsi fatsi sh-câtâ iu neadzi. Dispotu Fionis ira vigljeat dzuuâ sh-noapti di-unu arbinesu orthodox grecomanu, armâtusitu cu tufeki, câburi sh-doauâ shingheri hipti tu bâru. Numa lui ira Sabri sh-ira di locu dit hoara Zumbleacu. Iutsido iu nidzea, Dispotlu lu loa cu nâsu.

Tu-unâ Dumânicâ tahina, Dispoti s-alinâ pi mulari sh-lo calea câtâ hoara Ucishti iu bâna mash arbineshi ortodoxi grecomanj;

tu bâsearica loru dgjeavâsea s-fitsea pi limba gârtseascâ. Tu-atsea Dumânicâ, dispotu vrea s-u fac  elu dgjeavisea deadun cu preftu-ali hoari. Calea târtsea pit hoara Dishnitsa sh-dapoia si shutsa pisti un  dzeanâ di munti di iu s-veada-n vali hoara Ucishti. Tush ndzeanâ pi skinarea-a muntelui, s-anâltsa c t  tseru un  shcâmbâ mari, tish c nda ira vâru pândaru tsi li vigljea cârvânjli tsi dipuna-n vali c t  Ucishti. Dunjeaua lj-u avea b gat  numa “Shc mba a-tsapui” c tse c  ira un tsapu ayru tsi tot na s-alina pi-atsea shcâmbâ tish c nda vrea s-vead  c  tsi sfatsi deavigâra di munti.

Capidanu Cushcona, di c ra shtea c  dispoti lo calea c t  Ucishti, s-ascumsi ninga shcâmbâ sh-lu-ashtipta cu tufekea ntru-m nj. Soarli nu-avea ninga agiumt  tu s hatea noauli când acâtsarâ si s-avd  sclots li ali mulari. Cushcona dusi tufekea la oclji sh-tamam tsi lu vidzu Dispoti ncalaru lj-ishe n-cali sh-lj-amin  un fishecu tish-n capu. Dispoti c dzu di pi mulari ca aguditu di v r  rufei. Omu-a lui, Sabri, tsi imna pi ninga mulari, nu-apuc  si s-min  ici. Cându lu vidzu pi Cushcona cu barba p n di keptu sh-perlji lundz p n  di zverc  sh-cu oclji l i fuviroshi, u-aruc  tufekea di-tru m nj, sh-li-anâltsâ mânjli, s-shutsâ cu pult rili sh-cârtsâni c t putea s-li duc  cicioarili, tu n poi, pi calea tsi vini. Cushcona lu-al s  s-fug . Dapoia lu-arucuti trupu al Dispoti, di-amplatea, pi sâmaru ali mulari, u pl sc ni mularea pi dinâpoi sh-u al s  s-dipunâ cu tut cu dispoti c t  Ucishti.

Omu-al dispoti mizi agiumsi la mitropolia di Curceau sh-deadi hâbari c  dispoti fu vâtâmatu calea mari, di r m njli di Pleasa di-ndzeanâ sh-c  lu vidzu cu oclji-a lui pi furu Cushcona cum trapsi cu tufekea sh-lu agudi tish n-capu pi Dispoti, tamam la Shc mba a-tsapui.

N.n-dit alti istorii spusi di plisots, Capidanu Cushcona fu agiutatu di cusurinu-a lui avdz tu, gionili armatolu cumândaru Thanasi Nastu sh-c  dolji u b gar  pi cali v t marea al Fionis.

Elj s-ascumsirâ tu munts sh-dapoia târcurâ tu Makidunii sh-kindurirâ Ohârda iu furâ aprucljeats di alts armatuladz tsi s-alumta ti elifteriserea ali Makidunii di sum turts

*****

Tu anlu 1912, câsâbâlu Curceau fu apitrusitu di-ashkerea gârtseascâ tsi s-alumta cu ashkerea nturtseascâ, tu Polimu balcanicu dit anjlji 1912-1913.

Tu atselu kiro, râmânlji grecomanj, deadun cu antartslji grets sh-arbinesh vâtâmarâ mults râmânj pro-rumunj. Atumtsea, tu anlu 1914, fu vâtâmatu Papa Lambru Balamaci sh-fratili-a lui Sutiri.

Tu anlu 1914, când Arbiunishia ira ninga sum grets, mults fârshirots, tsi ira avinats di grets sh-di arbineshlji grecomanj, fudzirâ tu Rumunii, n-capu cu Apostoli Nastu (Cumândaru Cushcona), Thanasi Nastu, Culicea Cicani, Mita Ciufecu, Nashu Idiciu (Batsu) sh-Tsili Bujgoli. Elj fuzdirâ Avlona, iu loarâ pampoarea pi Amarea Adriaticâ sh-pânâ tu soni agiumsirâ pit Amarea Madîteranâ, Amarea atsea Laia, tu Rumunia. Niscânts di elj intrarâ tu ashkerea rumunâ, tu anlu 1918, tu Polimu cu Rusia.

Cumândaru Cushcona muri Odesa, tu anlu 1920.

Unâ istorii cu giuneatsa al Mihali Ciufecu

Eara tu-anlu 1854, tu bitisita-a mesui di Sumedru, când celnitslji di Pleasa di-ndzeanâ sh-di Dishnitsa, cu-picurarlji-a lor, li dusirâ oili câtâ Amarea Adriaticâ, avigâra di câsâbâlu Avlona (Apolonia).

Tu-unâ noapti, câtu avea târcutâ di njadzâ-nopts, vâra optu furi mahumidanj arbineshi, s-dusirâ la cupia di oi al Kita Colimitra ta si-âlj furâ tsaclji. Picuraru tsi u-vigljea cupia, unu gioni di tsintsisprâdzatsi di-anj, cându âlj vidzu furlji cum lj-avina tsaclji, cârtsâni câtâ câliva-al Mihali Ciufecu, tsi nu eara multu alargu di nâsu sh-acâtsâ s-aurâ ti-agiutoru. Mihali ali Cati (cum eara cânâscutu), ira unu bârbatu gioni, faptu Pleasa di-ndzeanâ di soi di Ciufecanj. Mihali, tsi ira ni-frâmto sh-ni-aspâreatu, avea frâmtâ multi capiti sh-cicioari di furi sh-cum si spuni, li-avea bâgatâ lelea-a furilor; lji s-avea dusâ numa câ lj-acâtsa luclji cu mânâ sh-âlj zgruma câti doi unoarâ. Tâmbarea sh-câciula, li-avea faptâ dit keali di luchi. Cashti cum lu videa vâru lupu, ira lupu tsi nciunjea di fricâ sh-fudzea ntroarâ cu coada adunatâ sum cicioari.

Când avdzâ, ca pit yisu, boatsea picurarui, “Mihale, Mihale...scoalâ câ ni-agudescu furlji”, Mihali arsâru ntroarâ, cârtsâni nafoarâ dit câlivâ sh-tu lunjina di lunâ âlj vidzu furlji cum lj-avea adunatâ tsaclji stogu sh-lj-avina alargu di cupia di oi; ama calea tsi u-loarâ furlji târtsea pi dinâpoia-li câlivi al Mihali. Mihali li tâljie calea sh-dusi mânâ la bâru sâ scoatâ shingheru (curtela/câtsutu mari nturhisitu di doauli pârts) ama dicâra s-ayunjiusi s-iasâ dit câlivâ, cum ira di somu, nu avea ni shingheru ni câburili pi nâsu. Mihali nu s-aspârâ sh-nu s-trapsi nâpoi. Cum ira analtu, cu keptu vârtosu tsi s-tindea pirifanu,

namisa di doauâ bratsâ lundz ca niscânti lumâki groasi di fagu, s-i silâghi ca vâru tiyru zuru sh-agiunu câtâ ceata di furi; lj-acâtsâ di zvercâ doi furi tsi imna dininti sh-âlji deadi capu di capu; sh-amindolji furi câdzurâ mpadi tu nishteari. Dapoiã Mihali, cum lu vidzu un furu câ s-i silâghi câtâ nâsu ta s-lj-u talji gurmazdu cu unâ palâ turtseascâ, s-aplicâ ntroarâ sh-u avdzâ pala furui cum âlj shuirâ pisti ureclji; cum ira aplicatu, lu-acâtsâ furu di mesi sh-lu arucâ pisti capu; cum furu câdzu pi pâltâri, Mihali s-i shutsâ ntroarâ, lj-u lo pala di-tru mânj sh-lu agudi namisa tu frâmți di s-disicâ capu-a furui pi-ndoau. Furu arâmasi tu iarbâ cu fatsa n-sus sh-cu oclji zdieljisi tish cânda misura steali pi tseru.

Un altu furu lj-arsâru al Mihali tu pâltâri sh-acâtsâ s-lu astringâ di gurmazdu ca vâru cljeashti ta s-lu zgrumâ, ama Mihali cum avea bratsâli lundz sh-bushirli ca doauâ shecâmbi mâri, lu plâscâni furu pi doauli parts-a capui tush tu tâmpli; furu s-muljiã sh-câdzu mpadi. Dapoiã, Mihali s-i shutsâ ntroarâ sh-vidzu altu furu tsi vinea câtâ nâsu sh-anvârtea pi disuprâ di capu unâ gljioagâ groasâ sh-lungâ, mplinâ tu capu, di pironi. Mihali featsi unâ ceapâ tu nâpoi di sh-afiri capu sh-dapoiã, dinapandica, featsi unâ ceapâ dininti sh-ca vârà rufei, lu-agudi pi furu, cu bushuru di la mâna dreaptâ, tamam sum grunjju. Furu câdzu ca-mbitatu mpadi sh-u-ascâpâ gljioaga di-tru mânji.

Tamam tsi Mihali s-aplicâ s-lj-a atsea gljioagâ di-mpadi ta s-li frângâ capitili la tuts furlji, tamam atumtsea alts doi furi s-arucarâ di dinâpoi la cicioarili al Mihali, lu-acâtsarâ di douâli cicoari sh-unu altu furu lji s-arucâ tu pâltâri; cu cicioarili acâtsati, Mihali nu putu si s-minâ sh-câdzu pi dzânuclji. Atselu tsi ira tu pâltâri âlj hipsi al Mihali unu shingheru tamam namisa di pâltâri, sum zvercâ, sh-Mihali câdzu mortu, cu fatsa tu iarbâ sh-cu bushurili streasi tish cânda vrea si s-alumtâ cu moartea, di inati câ lu lo ninti si-lj vatâmâ tuts optulji furi. Furlji, tsicâra ira optu, mizi lj-u puturâ al Mihali câtse câ Mihali nu-avea pi nâsu ni shingheru, ni câburili. Furlji s-ciudusirâ sh-elj di

giunamea-al Mihali ali Cathi, cum s-alumtâ mash cu bratsâli sh-cu bushurili, ni-aspâreatu di unâ ceatâ di optu furi.

Ama armili al Mihali, ma multu di shingheri, câburi sh-tufeki, ira inima lui mari, zdicljisâ, bunâ sh-filothimâ, inimâ mplinâ di giunami sh-vreari ti isnafea-a lui cum shi setea lui di driptati sh-elifteriseari; “Aistu gioni nu vrea vâtâmari” azbura furlji namisa di elj, cu tinjie ti giunamea, ti ni-aspârarea sh-alumta herculianâ al Mihali. Aplucusits di arusheni câ elj, optu insh, s-alumtarâ mash cu un insu tsi mizi lj-u puturâ, sh-u loarâ keafa câtâ pâduri. Tsaclji s-avea turnatâ aspârats câtâ cupia di oi.

Mihali nu s-mindui la bana-a lui; prota s-mindui la soia lui ti cari âsh deadi bana. Giuneatsa lui tu-atsea noapti ira cântatâ, cu pirifanji ama sh-cu anvirinu, la tuti muabetsâli, nu mash di picurarlji fârshirots ama sh-di poetslji arbinesh tu stihurili-a loru.

Aistâ istorii u-avea avdzâtâ Papu Caleshu di la tinirlu picuraru al Kita Colimitra sh-u spunea sh-elu, la muabetsili tsi s-fitsea Pleasa di-ndzeanâ

**Armatolu cumândaru Coli Ghiza
sh-cumândaru di furi turts, Maliu.**

Eara tu veara anlui 1878. Tu muntslji Sets, pi skinarea muntului Zvezda, s-tindea pirifanâ, stanea unui di cama mârlji celnits fârshirots, Kita Colimitra. Stanea ira cânâscutâ sum numa di “Stanea di Stamachenghi”.

Ninga stani, Kita avea unâ di cama mârili câshârii dit muntsâ Sets di iu cârvânjli purta câtâ nPoli sh-tutâ Ivropa, vârjelji di brândzâ sh-câshcâvâljuri, umtu, ghizâ sh-mârcatu. Aistâ câshârie avea intratâ tu oclji-a furilor, di multu kiro.

Tu-unâ Dumânicâ, tahinârili tu hâryie, tamam tsi picurarlji di la stani li-avea mulsâ oili sh-avea fudzitâ s-li pascâ alargu tu munti, unâ ceatâ di vârâ shapti turts, n-capu cu cumândaru Maliu, loarâ calea câtâ Stanea Stamachengi, cu mintea s-u furâ tutâ câshâria. Ashtiptarâ tu pâdurea di ninga stani pânâ fudzirâ picurarlji cu oili. Vidzurâ câ la câshârie eara mash unu ficioru tiniru tsi-arâmasi s-veaglji câshâria. Aistu gioni ficioru, cu numa Ndreea Ghiza, eara fratili ma njicu al Coli Ghiza, unu avdzâtu capidanu di armatuladz fârshirots. Coli eara faptu Pleasa di-ndzeanâ, ama dupu vâru kiro fuzi di Pleasa sh-bâna tu câsâbâlu Armiro, iu celnitslji fârshirots dipuna cathi iarâ cu oili.

Furlji al Maliu lj-alâsarâ calji tu pâduri sh-loarâ si s-aproaki di câshârie când un câtsâlagu, tsi tut s-tsinea shi si-nkidica di cicioarili al Ndreea, acâtsâ s-alatrâ câtâ locu di iu s-aprukea furlji. Ndreea cum âlj vidzu, lu lo câtsâlagu la keptu sh-cârtsâni ta s-lu ascumdâ tu câliva di dinintea ali câshârii; câliva ira anvigâratâ cu unu gardu faptu dit lumâki groasi di fagu; ta s-intrai tu câshârie, lipsea s-trets pi dinintea-li câlivi. Ndreea, sh-li hipsi tu bâru treili câburi tsi li-avea tu câlivâ sh-lo di-arumina

sh-doauâli tufeki tsi eara spindzurati di muru-ali câlivi; ishâ dit câlivâ sh-u cljisi usha ta s-nu iasâ câtsâlagu nafoarâ; dapoia s-aprukiâ di gardu di lumâki, u-ndâpurâ unâ tufeki di gardu, dzinucljiâ, u hipsi tiljiu (lipa/tseava) ali alantâ tufeki pit namisa di doauâ lumâki di fagu sh-u ndriptâ câtâ locu di iu s-aprukea furlji; furlji, imna niheamâ aplicats di pâltâri tish cînda s-nu-lj veadâ vâru; mash capidanu Maliu eara ncalaru sh-nidzea ninti.

Cum s-aprukiâ di câshârii, Maliu lâ featsi semu la trei di furi s-neagâ deavigâra, pi dânapoia-li câshârii.

“Bâgats oarâ, shushurâ boatsea-al Maliu. Ficioru icâ neasi si s-bagâ tu câlivâ icâ easti nuntru tu câshârii”

Tamam tsi Maliu agiumsi dinintea-li câshârii, Ndreea aminâ unu fishecu câtâ Maliu ama gugociu intrâ tu cicioru di nastânga-a calui. Calu azuri lâhtârsitu, deadi si s-analtsâ pi cicioarili di dinâpoi ama câdzu mpadi arucutitu pi unâ parti; Maliu câdzu sh-elu ama nu putea si s-analtsâ câ lu-avea un cicioru acâtsatu sum pândica calui.

“Scutetsi-mi di sum calu” acâtsâ elu s-aurâ; unu turcu s-i silighi sh-lu acâtsâ calu di câpestru ta s-lu scoalâ. Ndreea trapsi unâ câburi dit bârnu sh-u aminâ nâpoi câtâ Maliu ama gugociu kinduri tu cicioru atsilui tsi lu târdzea calu di câpestru. Furu zghili di dureari sh-câdzu mpadi. Un altu turcu lu-acâtsâ Maliu di sumsoarâ sh-lu trapsi cu puteari di sum calu.

“Cânili s-ascumdi dupu gardu” aurâ Maliu, shi s-trapsi ntroarâ di s-ascumsi dinâpoia calui tsi ira ninga arucutitu sh-nu putea si s-minâ. Ndreea lo alantâ tufeki, s-minâ tu-alantâ mardzinâ-a gardui sh-nâpoi aminâ un fishecu câtâ furi.

Di la câlivâ pânâ tu locu iu ira calu câdzutu mpadi s-ira vârâ 30 di metri. Soarili cât ishe di dupu unâ dzeanâ di munti, tish cînda sh-anâlsâ niheamâ capu ta s-veadâ câ tsi s-fâtsea la câshâria al Kita Colimitra sh-âsh pitârcu doauâ arazi câtâ câlivâ. Arazili intrarâ ca tsiva furi pit firida di dânapoi-ali câlivi sh-acâtsarâ s-

lu hâidâpseascâ câtsâlagu tsi ânciunjea apuclusitu di sicleti. Câtsâlagu arâma cu cicioarili di dininti locu di sum ushi tish cându vrea s-iasâ nafoară s-lu agiutâ Ndreea; nciunjea sh-alâtra cându vrea s-dzâcâ:” o lâi, Ndreea, silighea-mi more nafoară câ va li-u-ndregu mini-a furilor”.

Turtsâlji acâtsarâ s-aminâ sh-elj câburili câtâ câlivâ. Trelji furi tsi neasirâ deavigâra di câshârii, târcurâ calea tsi nidzea namisa di câshârii sh-câlivâ, s-arucutirâ tu iarbâ, dupu unâ shcâmbâ, sh-acâtsarâ s-aminâ fisheki câtâ câlivâ, ama gugoashili agudea mash lumâkili di fagu.

Ndreea trapsi sh-alanti doauâ câburi dit bâru sh-pit unâ cripiturâ namisa di lumâki li-aminâ câtâ shcâmba tsi lj-afirea trelji furi.

“Kindurits câburili!” aurâ Maliu cu unâ boatsi-analtâ. “Ore ficior, aurâ Maliu câtâ Ndreea, dâ-ti ore acâtsatu ma ts-u vrei bana! Noi him shapti inshi! Easti glârimi s-ti-alumts tini golu cu noi shaptilji!”

Ndreea, cum li-avdza zboarâli-al Maliu, tu locu di apandisi, ishâ irushi, dinapandica, nafoară di gardu, cu doauâli câburi ntru-mânj sh-li aminâ câtâ Maliu. Turtsâlji nu-apucarâ si s-minâ ici ciudusits di minarea zurleascâ al Ndreea; unu gugoci lu-agudi calu tish tu frâmți sh-alantu lu agudi unu furu tu umiru. Calu mâratu ma ghini câ muri câ lu-avea cicioru pliguitu. Maliu ninga shidea ascumtu dupu calu, ama atselji tsi ira ascumsh dupu shcâmbâ aminerâ câburili câtâ Ndreea; unu gugociu lu-agudi Ndreea disuprâ di dzinuclji sh-un altu lu-agudi tu bratsu, niheamâ ma nghiosu di umiru. Ndreea nu câdzu mpadi ama mizi s-trapsi tu-nâpoi dupu gardu.

“Di cât râu lâi ficioru” aurâ Maliu, sh-cum zbura lâ featsi semu cu mânâ atsâlor di dupu shcâmbâ si s-minâ câtâ câlivâ.

Ndreea arupsi doauâ fashi dit câmeashi shi s-ligâ la cicior sh-la bratsu. Furlji isherâ di dupu shcâmbâ sh-cârtsânirâ cuampatra câtâ gardu tsi-anvigâra câliva, ama cât si s-aproaki di gardu,

Ndreea si-anâltsâ pi doauâli cicioari, teasi mânjli disuprâ di gardu sh-li aminâ câburili pi furi. Doi di elj câdzurâ agudits di gugoaci sh-alantu cârtsâni nâpoi câtâ shcâmbâ; Ndreea deadi s-aminâ nâpoi câburili ama câburili s-gulirâ di gugoaci; dapoia sh-lu trapsi ntroarâ shingheru dit bâru sh-lu silighi cu puteari câtâ pâlâtâri-a turcui. Shingheru, cânda loatu di vimtu, lji s-i hipsi tamam sum zvercâ sh-furu câdzu mpadi pirdints.

“Ah, câne, câne, aurâ Maliu. Mini va s-ti pitrecu tu-eta alantâ!”

Maliu, cum vidzu câ gionili picuraru arâmasi fârâ di gugoaci, ishâ di dupu calu, sh-li scoasi câburili dit bâru sh-acâtsâ s-îmnâ câtâ câlivâ. Alts doi turts imna sh-elj di-unâ parti sh-di alantâ di Maliu, cu tufekili ntru-mânj, ndriptati câtâ câlivâ; Ndreea shtea tsi lu-ashteaptâ.

“Dâ-ti acâtsatu” lj-aurâ nâpoi Maliu, ama Ndreea neasi tu câlivâ, lu lo câtsâlagu la keptu, lu hâidâpsi sh-lu silighi nafoarâ pit firida di dinâpoi. “Fudz la oi!” âlj dzâsi Ndreea. Câtsâlagu shutsâ capu câtâ Ndreea sh-nciunjiâ niheamâ tish cânda vrea si-lj dzâcu “voi s-moru aoua cu tini”. “Fudz, fudz!” lj-aurâ nâpoi Ndreea; câtsâlagu fudzi câtâ pâduri sh-lo calea câtâ dzeana di munti. Ndreea lo cârlibana a papu-sui, tsi u-tsinea pi muru ca vârà icoanâ, u bâshe, âsh featsi cârutsea, sh-ishâ nafoarâ cu cârlibana ntru-mânj; acâtsâ s-u anvârteascâ disuprâ di capu shi s-i sâlighi câtâ Maliu, ca unâ zulafi zurâ, cu keptu zdicljis sh-ocljî ascâpirânda fisheki di giuneatsâ. Turtslji s-trapsirâ niheamâ nâpoi cu oclji aplucusits di ciudii sh-di lâhtari.

“Nj-easti râu di giunamea tauâ”, lj-aurâ Maliu sh-cum zbura lj-aminâ unu fishecu tamam tu keptu. Ndreea câdzu pi dzânuclji sh-dapoia, pi pâlâtâri cu oclji zdicljish arucats pi tseru; cârlibana nu u sâlighi di-tru mânj tish cânda ira mâna-a papu-sui tsi lu tsinea di mânâ ta s-lu ducâ tu eta alantâ.

“Aishts fârshirots nu aru mardzinâ cu giunamea-a loru glâreascâ” dzâsi Maliu sh-neasi s-veadâ cum sânt turtslji-a lui

câdzuts tu iarbâ; mash atselu cu shingheru hiptu sum zvercâ muri; alants dolji ira mash pliguits.

“Fudzits sh-adutsets calji dit pâduri”, lâ gri Maliu-a doilor turts tsi ira ninga nâsu, sh-aistu gioni ficioru bâgats-lu tu câlivâ”

*****

Coli Ghiza s-afla Armiro când lo zboru câ Ndreea fu vâtâmatu di capidanu Maliu sh-ceata lui di furi. Adunâ unâ ceatâ di yingjits armatuladz, sots fârshiots di-a lui sh-lo calea câta muntslji Sets ta s-agiungâ tu muntili Zvezda, tu hoara Stamachengi, iu s-tindea stanea al Kita Colimitra.

“Nu va s-mi toru dit muntslji Sets pânâ s-nu lu-acats aistu Maliu; va s-lu bagu di yiu pi sulâ ta si s-frigâ ca vâru noatinu”, lâ dzâsi elu a sotslor.

Tutâ veara lu câftarâ pi Maliu pit muntslji Sets ama nu lj-aflarâ toarâli tish cânda lu-avea ascâpitatâ locu. Maliu avea avdzâtâ câ fuvirosu sh-avdzâtlu capidanu Coli Ghiza avea vinitâ tu muntslji Sets ta s-lu-acatsâ. Coli alâga pit horili di arbinesh turts sh-lâ bâga lelea. Acâtsâ unoarâ un turcu tsi dipuna dit munti cu ghumaru ncârcatu cu lemi; lu-ntribâ ma shtii tsiva di Maliu ama turcu dzâsi câ nu avea avdzâtâ di Maliu. Di inati câ lu-arâdea, Coli âlj tâljie capu sh-lu bâgâ ligatu pi sâmaru-a ghumarui. Cându agiumsî ghumaru tu hoarâ cu capu-a turcui bâgatu pi sâmaru, a-turtsâlor li-intrâ lelea, ama nu-avea vâru bâruti sâ spunâ tsiva ti capidanu Maliu.

Tu-unâ dzuuâ di toamnâ, tu mesu di Yismâciunu, niscânts cârvânari tsi-agiumsîrâ Curceau, âlj dzâsirâ-al Coli câ avea avdzâtâ câ Maliu sh-ceata lui s-afla tu muntslji Zâmârdesh, tu hoara Custinats. Coli Ghiza, sh-adunâ sotslji sh-lo calea ntroarâ câta muntili Zâmârdesh.

Kindurîrâ tu hoara Custinats sh-ntribarâ deavigâra ti Maliu sh-ceata lui ama nu shtea vâru. Cum isha dit hoarâ, un picuraru

fârshirotu, tsi vinea di câtâ pâduri, âlj dzâsi-al Coli câ Maliu cu ceata lui s-aflâ tu-unâ vâloagâ namisa di pâduri, iu stâtea ascumshi tu niscânti câlivi;

“Trei zuri di câprâ, dzâsi picuraru, s-kirurâ di cupii, ama birikeavits, un câni li lo toru sh-li aflai tamam tsi s-aprukea di-unâ vâloagâ ascumtâ di niscânts fadz analts sh-groshi. Vidzui di-aynanghea un focu mari namisa di vâloagâ sh-niscânts turts tsi shidea deavigâra, pi câciubi. Pi Maliu lu cânâscui ntroarâ câ, ânj lo unoarâ trei noatinj; di-atumtsâna nu lj-u agârshei suratea; dzâsi câ va si-nj da pâradzljî când va s-lj-aflâ tu vârâ târgâci di fârshirotu”

Sâhatea s-dusi câtâ tsintsili dupu prândzu, cându Coli cu oaminjlji-a lui agiumsirâ la atsea vâloagâ. Calji lj-alâsarâ niheamâ ma alargu di vâloagâ ta s-nu s-avdâ imnaticu di cicioari di calu. Maliu cu furlji-a lui, vârâ 20 inshi, shidea pi câciubi, avigâra di un focu di lemi; nicânts di elj shidea pi iarbâ sh-bea râkie.

“Pi Maliu lu voi yiu” gri elu câtâ sotslji-a lui, cu unâ boatsi aplicatâ. “Ashtiptats s-aminu mini un fishecu sh-dapoia acâtsats sh-voi”. Dapoia lâ featsi semu si s-arâspândeascâ deavigâra di vâloagâ.

Coli s-ascumsi dupu un fagu grosu sh-mutri s-veadâ câtâ iu easti Maliu. Maliu shidea pi-unu câciubu namisa di furi sh-tamam tsi-arucuti unâ vutselâ di râkie sh-trapsi cu seati unu gurmadzu; u-avea barba groasâ sh-lungâ pânâ di keptu; sum sufrântsealili lâi sh-groasi, anyilitsea doi oclji lâi ca doi cârbunj apreshi; nâpoi trapsi unu gurmadzu di râkie sh-dapoia lj-u teasi vutsela-a unui furu tsi shidea ninga elu.

Maliu sh-lu trapsi shingheru dit bâru sh-acâtsâ s-lu-nturhiseascâ, când pi-unâ parti când pi-alantâ, cu unâ cumatâ di shcâmbâ di munti; mutrea ca kirut tu minduiari; tu-un cohiu dit mintea-a lui, tinirlu Ndreea Ghiza tish cânda acâtsâ râdzâtinj sh-

cu mânjli ca niscânti lumâki mplini di skini lj-u arâma inima; “emu ts-u dzâshu s-ti dai acâtsatu ma ts-u vrei bana” âlj dzâtsea tu minti-al Ndreea. “tsi cafts tora di nu-nj mi-alashi rihati” Di cându lu vâtâmâ pi tinirlu Ndreea, Maliu nu-avea stari; lu videa cu oclji-ali minti cum imna câtâ elu, câtâ câburili-a lui, cu keptu zdifaptu sh-ocljji ascâpirânda di giuneatsâ...

Coli, sh-u anâltsâ tufekea la oclji sh-u ndriptâ câtâ Maliu. “Va s-lu-agudescu tu dzinuclji ta s-nu fugâ dotu” mindui Coli; lu nishinipsi ghini cicioru-al Maliu, bâgâ deadzitu pi cearcu-ali tufeki, mutri ninga unoarâ sh-trapsi; vidzu cum shingheru-al Maliu azbuirâ naparti tish cânda lu lo vârâ palâ di vimtu; Maliu zghili di dureari shi sh-li dusi doauâli mânj la dzinucljiu di la cicioru stângu; s-arucuti tu iarbâ sh-aurâ:

“Afiritsi-vâ! Aistu easti Coli Ghiza”

“Dâ-ti acâtsatu câne” lj-aurâ Coli. “Vini oara s-ti frigu pi sulâ...” ama zboarâli-a lui s-kirurâ tu shimâtâlu di fisheki tsi-acâtsarâ s-li aminâ pi furi, sotslji-al Coli. Furlji s-arucutirâ tu iarbâ, s-ascumsirâ dupu câciubi, trapsirâ sh-elj câburili dit bâru sh-acâtsarâ s-li aminâ câtâ pâduri.

Fârshirotslji-al Coli ira afirits di fadzlji groshi di la mardzina di vâloagâ. Unu fum albu acâtsâ si s-tindâ pisti vâloagâ. Doi turts s-i silighirâ câtâ Maliu, lu loarâ di sumsoarâ sh-lu trapsirâ ntroarâ tu câliva lui. Maliu, shtea câ va s-vinea oara cându Coli Ghiza va s-lji li-aflâ toarâli sh-li avea ndreaptâ lucrâli ti-aistâ kiameti.

Sum câlivâ, furlji avea arâmatâ locu sh-avea faptâ unu tunelu di vârâ yinghits metri sh-analtu di unu metru, tsi isha naparti tu pâduri.

“S-ashtiptâm si s-ntunicâ niheamâ” dzâsi Maliu sh-cum zbura sh-u ligâ rana di la dzinuclju cu unâ peaticâ. Dapoiâ isherâ tuts trelji nafoarâ, s-arucutirâ pirdints sh-acâtsarâ s-aminâ cu tufekili câtâ locu di iu vini fishecu-al Coli Ghiza.

“Capidane Maliu, iesh tu padi s-n-alumtâm mash noi dolji ca bârbatslji!” âlj aurâ Coli Ghiza al Maliu, ama Maliu, tsi ira pliguitu, nu gri ici sh-aminâ ninga unu fishecu câta Coli. Avea avdzâtâ di mâsturlâkea sh-ti giunamea tu ampuliseari al Coli Ghiza.

Turtslji ira ghini afirts di câciubuli groasi di fagu, ama sh-armatuladzlji-al Coli Ghiza ira ghini afirts di fadzlji groshi di la mardzina-li vâloadzi. Aminarâ cu câburi sh-cu tufeki, unu di alantu, oarâ di doauâ sihâts.

Niori groshi sh-lâi acâtsarâ si s-adunâ pisti pâduri tish canda vrea si-lj anvileascâ oclji-a soarui ta s-nu veadâ oaminj tsi câfta si s-vatâmâ unu pi alantu; ama-a soarui lji s-i murzui di ahânt shimâtâ sh-mindui câ easti ma ghini si-sh-aflâ isâhia câta ascâpitatâ; acâtsâ s-ntunicâ sh-nu mata s-videa ghini, omu di omu.

“Trâdzetsi-vâ unu câti unu tu câlivâ” li-aurâ Maliu-a turtsâlor sh-cum zbura s-trapsi di-azvara tu câliva lui, cu dolji turts tsi lj-avea ninga elu.

Guva tsi u-avea faptâ ta s-intrâ tu tunelu di sum locu ira-anvilitâ cu unu câciubu. Lu deadirâ câciubu dinâparti, li-arucarâ tufekili nuntru tu guvâ sh-dipunarâ tuts trelji tu tunelu. Turtslji acâtsarâ, unu câti unu, si s-tragâ cu pâltârili câta câlivâ sh-cum s-trâdzdea amina câburili câta pâduri, di iu vinea câta elj fishekili aminati di fârshirots.

Niscânts di elj furâ agudits sh-furâ agiutats di sotslji-a loru s-immâ câta câlivâ. Tsintsi di elj, tu locu si s-tragâ câta câliva-al Maliu, s-trapsirâ pi-unâ cali tsi âlj scutea câta “câliva” al Alah, tu lumea alantâ; furâ vâtâmats di fishekili-a fârshirotslor.

“Kinduritsâ-li câburili!” aurâ Coli Ghiza, câtse câ nu vinea vâru fishecu di câta vâloagâ. Unâ isâhii nviscutâ tu-unu fum albu s-ashtirâ pisti vâloagâ. Coli lu dusi mintea câ vâhi easti tsiva tu-atsea câlivâ di s-trapsirâ tuts furlji nuntu.

“Anvigârats-u câliva” li-aurâ elu-a sotslor-a lui. Acâtsarâ si s-aproaki tuts di câlivâ, aplicats di pâltâri sh-cu câburili ntru-mânj.

Tu câlivâ isâhia sh-ashtirâ ta si s-bagâ. Cola aduki câ furlji fudzirâ dit câlivâ ama nu shtea cum. Lj-u deadi cu sclotsa ali ushi sh-cu tufekea dininti intrâ; scutidea, tsi tish cânda u-bâga isâhia tu somu, nu lu-alâsa ta s-veadâ tsiva. Coli apreasi un shpirtu sh-vidzu guva dizvilitâ.

“Ascâparâ cânjli” aurâ Coli Ghiza. Dipunâ tu tunelu ama scutidea cânda lj-acâtsâ oclji cu unâ shamie laie...nu videa ici. Ishâ nafaorâ sh-dzâsi ta s-avdâ tuts:

“Ninga nu vini oara s-lu pirpilescu pi sulâ, aistu câni di Maliu. Aidits atsia tu vâloagâ s-ni discurmâm niheamâ” Apreasirâ un focu sh-loarâ di shidea pi câciubi, iu cu vârà trei sâhâts ninti shidzurâ furlji.

“Aici tsintsilji vâtâmats si-lj trâdzets tu câlivâ” dzâsi elu

“Avem sh-noi un di-anostu vâtâmatu” gri un armatolu tsi vinea di-arumina cu gionili tsi fu aguditu ti moarti; s-aprukiâ di unu câciubu sh-lu teasi tu iarbâ cu capu ndupâratu di câciub; s-i scularâ tuts ntroarâ, s-aprukearâ deavigâra di mortu sh-vidzurâ câ ira un ficioru di vârà shaptisprâyingjits di anj; ira Coti-al Babatsili faptu sh-elu Pleasa di-ndzeanâ; sh-u featsirâ tuts cârutsea sh-la niscânts, oclji li s-i umplurâ di lâcârnj di jali. Al Coli âlj târcu pit inimâ câ vâru câtsut; cum u-mutrea fatsa-al Cota, lji s-i pâru câ u-veadi fatsa-a frati-sui Ndreea; âsh-turâ capu sh-duki cum un nodu lji s-i dipunâ tu gurmazdu.

“Va lu dipunâm tu hoarâ s-lu ngrupâmu ca oaminjlji crishtinj, tinjisits. dzâsi Coli cu boatsea ca zgrumatâ. “Dumidzâ s-lu ljiartâ!” “Dumidzâ s-lu ljiartâ!” grirâ sh-alants n-coru.

“Easti vâru di voi pliguitu?” ntribâ Coli. Nu gri vâru.

“Aistâ noapti o s-u târtsem tu-aisti câlivi” dzâsi Coli Ghiza. Aistâ kisâ tsi s-tindi deavigâra di vâloagâ nu nâ-alasâ s-lom toarrâli-al Maliu”

Trei di ficioni neasirâ di-adusirâ calji tu vâloagâ.

S-trapsirâ tu câlivi sh-di cum apiri soarili dipunarâ tu hoarâ. Casa preftui ira dip ninga bâsearicâ; lu-ngruparâ gionili Coti al Babatsili tu mirmintslji tsi tindea pi-unâ dzeanâ tu mardzina-li hoari.

Dapoa loarâ calea câtâ Curceau sh-kindurirâ tu hoara pâpânjlor-a lor, Pleasa di-ndzeanâ.

*****

Coli Ghiza nu ira ici mbunatu câ nu putu s-lu arâsbunâ pi frati-su ma njicu, Ndreea Ghiza. Noptsâli, cum dâdea s-cljidâ oclji lu videa frati-su mortu, arucutitu tu iarbâ tish cum lu vidzu gionili Coti Babatsili, vâtâmatu. Tu-unâ searâ lj-adunâ tuts sotslji-a lui sh-lâ dzâsi:

“Nu pot s-mi toru Armiro, pânâ s-nu lu-acatsu cânili di Maliu. Cathi noapti lu vedu frati-nju nyisu cum nj-adutsi un calu albu shi-nj greshti:

“Ncalicâ sh-fudz tu munti s-lu cafts Maliu sh-dicâra s-lu acats s-lu pitrets aoua la mini.” “Ore, Cole gri unu di sots, nitsi noi nu fudzim pânâ s-nu lu-acâtsâm Maliu. Mini dzâcu mâni tu hâryie s-lom calea câtâ muntslji Sets, s-kindurim pit hori sh-la tuti stanili di oi. Aidits s-nâdzem nâpoi la-atsea vâloagâ sh-di aco sâ-lj câftâm toarâli”

“Ghini dzâtsi Thanasi” grirâ niscânts. Coli, cu oclji nlâcârmats, lâ lo mâna la tuts sh-dapoa s-trapsirâ tuts câtâ casili-a loru.

Lu câftarâ Maliu vârà trei stâmânj ama nu lu-aflarâ. Tu-unâ dzuuâ, di cum ascâpitâ soarili, agiumsirâ la unâ stani di picurari sârcâcenj. Celnicu-ali stani, tsi avea avdzâtâ di vâtâmarea tsi s-

featsi la stanea al Kita Colimitra, lj-aprukiâ cu harauâ sh-cu multâ tinjie; lu shtea ghini tsi soi di gioni easti Coli Ghiza. Cum shidea tuts avigâra di unâ measâ di lemu, acâtsats tu muabets picurâreshts, s-avdzâ unu arujiri sh-ambâtrulari di calji; vidzurâ doi insh tsi s-aprukea avrapa di stani. Cum agiumsirâ, zdicâlicarâ shi s-aprokearâ di measâ.

“Him di la stanea-al Mita Cucushaki gri unu cu adiljeaticu niheamâ tâljeatu di cali. Mini hiu Spiru sh-aistu easti cusurinânju Mihali. Avdzâm câ capidanu Ghiza cu oaminlji-a lui kindurirâ la aistâ stani sh-câ lu caftâ pi Maliu sh-ceata lui di furi...”

“Noi himu” gri Coli. Mini hiu Coli Ghiza sh-aishts sânt fratslji-a melji. Tsi easti cu voi di lj-aspumatu calji pânâ aoua?”

“Lom di hâbari, gri alantu, câ Maliu esti mortu. Taha ira pliguitu la cicioru sh-lji s-i lâi tut cicioru pânâ di-bâru. Sotslji-a lui lj-u tâljiarâ cicioru ama taha tut sândzili lj-i s-i fârmâcâ sh-muri ti doauâ dzâli cu cicioru tâljeatu.

“Sh-di iu u-loat aistâ hâbari, ntribâ Coli cu nipistupseari câ tsi-avdza.

“Lalâ-nju Tasi Cucushaki cât tsi s-turâ cu cârvanea di câtâ Curceau; dzâsi câ tutâ Curceaua zburâsti ti moartea-al Maliu tsi-avea faptâ multâ znjie la emburlji di Curceau.

“Iu s-lu aflâm lalâ-tu Tasi sâ zburâm cu nâsu” ntribâ Coli ninga pi nipistupseari.

“Ia, vinitu cu noi la stani...”

“Em shidets niheam s-vâ discurmats, lâ-u tâlje zboru celnicu sârcâceanu. Alâsats calji s-adilji nihimârâtsâ. Aidi shidets s-bets unâ râkie...”

Shidzurâ tuts pi muabeti ninga disâ di sâhati. Coli tish cânda shidea pi skini. Dapoaia âlj haristusirâ-a celnicui sârcâceanu ti-

aprukearea sh-tânjia tsi lâ u-featsi sh-loarâ calea câta stanea al Cucushaki. Agiumisirâ ti doauâ sâhâts. Cârânaru Tasi Cucushaki, tsi vinea di Sârunâ avea kinduritâ ti trei dzâli Curceau s-veadâ soru-sa shi s-ljea tsiva lucri dit pâzari.

“Ore, tutâ dunjeaua zburâ ti moartea-al Maliu” lâ dzâsi Tasi. Nu sântu zboarâ pi vimtu. Unu di furi avea vinitâ Curceau s-ljea unu yiatur cu nâsu s-lu ducâ s-lu veadâ Maliu ama pânâ s-agiungâ yeaturlu, Maliu avea muritâ câ lji s-avea fârmâcatâ sândzili”

“Noi avemu vâra trei stâmânj tsi lu câftâm Maliu” dzâsi Coli. Iu s-ascumdea cânili ore Tase?”

“Dupu cum avdzai Curceau, taha Maliu shidea la unu turcu Pleasa di-nghiosu tish sum nârli-a voasti sh-tut aco muri. Ama ninti s-moarâ lâ câftâ-a sotslor-a lui s-lu ngroapâ tu-unâ pâduri alargu di Pleasa shi s-nu tsiva s-bagâ vâru semu tu locu iu easti-ngrupatu...Vâhi sh-dinclo di moarti lj-easti fricâ s-nu lu-aflî tini more Cole”

Heamâ câti niheamâ Coli acâtsâ s-pistupseascâ câ Maliu muri; shtea câ muri di mâna lui, aco iu s-ampulisirâ la vâloagâ, cându lj-aminâ un fishecu tamam tu cicioru. “Muri cânili, mindui Coli. Vâhi s-adunâ cu Ndreea sh-Ndreea lu vâtâmâ ninga unoarâ aco tu lumea alantâ...”

Ncâlicarâ tuts sh-loarâ calea câta Armiro di iu avea fudzitâ di vâra trei meshi. Prota noapti tsi durnji tu casa lui di Armiro, al Coli, âlj vini nâpoi frati-su nyisu ama aistâ aradâ, ti ciudii, vini ncalaru pi calu atselu albu, kinduri niheamâ dinintea-li casi, âlj featsi cu mâna al Coli, tish cânda âlj dzâtsea “oarâ bunâ” sh-dapoaia lo calea câta munti shi s-featsi nividzutu. “Vâhi neadzi câta câshâria-al Kita Colimitra, mindui Coli, s-ljea vâra câlupi di cashu sh-di câshcâvalu s-lâ ducâ atsâlor di-ndzeanâ...”

Preftslji di Pleasa di-ndzeanâ

Dicâra fârshirotslji di Curtesh s-ashtirarâ tu hoara Pleasa di-ndzeanâ, unu di cama mushatili locuri dit muntsâ Sets, dupu niheamâ kiro, hoara agiumsi la ma multu di 300 di casi. Nicukirlji-ali hoari thimitlusirâ unâ di cama mushatili bâsearits dit districtu Curceau, tu anjlji 1815-1816. Preftu-ali hoari ira tu-atselu kiro Papa Cota Preftu.

Tu-anlu 1830, iarna, hiljiu-a lui, Costa Preftu, ira dus cu oili, deadun cu tuts celnitslji fârshirots, tu Mizukei. Tu-unâ dzuuâ neasirâ-n pâzari, tu misohori, tu câsâbâlu Avlona. Costa Preftu nitsi nu-avea umplutâ 25 di anj. Pira njiatilor lj-ardea trupu dit capu pân' di ciciori; inima, suflitu, mintea lj-ira nviscuti tu-un stranjiu di giunami hrisusitâ di la Dumidzâ. Cashti cum lu-nârea vâru, oclji-a lui lâi, ca tsiva kicuti di câtrani, scâpira fisheki di rufei, tsi lu fitsea omu si s-tragâ dinâparti. Aco iu ira-n pâzari, cum mutrea deavigâra, s-agudî di un tiniru arbinesu turcu, tsi ira ahântu fudulu sh-pirifanu, câ imna cu nârili spindzurati di tseru, tish cânda tuti lucrili deavigâra lj-anjiurdzea.

“Mutrea câtâ iu tsâ li duts tsâruhili, gubleare” (demec omu pseftu, nishtiut, di la hoarâ), âlj gri elu al Costa sh-âsh mutâ nârili sh-ma ndzeanâ, stri-tseru; cum zbura, lu-ntsâpâ pi Costa cu niscânts oclj ehtsrâ sh-âsh dusili mânjli la câburili di la bâru. Costa, s-i shutsâ câtâ nâsu, lu misurâ di-t capu pân di cicioari, s-aprukiâ di fatsa turcui sh-âlj dzâsi, ma multu cu oclji dicât cu gura:

“Tsâruhili-a meali câlcarâ multi nâri di turcu ca tini; mutreatsâ-li ghini sh-nu mi cârtea, câ nu voi s-nji li lâvushescu nâpoi shaisti tsâruhi tsi dzâts tini...”. Pi turcu tish cânda lu-agudî n-capu vâra rufei; nu putea s-pistupseascâ tsi lj-avdzarâ urecljili; âsh-mutâ unâ mânâ di la bâru, sh-lu teasi deadzitu mutritor câtâ

Costa sh-acâtsâ s-lj-u ciucuteascâ keptu cu cipu-a deadzitui, cu cathi zboru tsi dzâtsa, tush cânda vrea si-lj li higâ zboarili tu keptu.

“Tini, hiljiu di picuraru amputosu, tini, tsi u-umplush tutâ misuhorea cu amputârea tauâ di birbecu lâvosu, ânj dzâts anjia, hiljiu di beu...cum dzâsesh?”

Dunjeaua tsi imna pitu pâzari acâtsâ si s-tragâ dinâparti. Oclji-a turcui mutrea tish cânda s-i shutsârâ dit oclji di omu tu oclji di zulafi tsi-anjurdzea sândzi. Costa sh-turcu acâtsârâ si s-anvârteascâ unu di-alantu ca niscânts câcots tsi mutrea si-sh ciucuteascâ capitili. Turcu, dinapandica, scoasi unâ câburi dit bâru sh-deadi s-u tindâ câtâ frâmtea-al Costa, ama Costa, tsi ira stresu ca vâru cearcu, s-minâ ca vâru fishecu di tufeki; cu unâ mânâ lj-u deadi câburea dinâparti, sh-cu alantâ, tu idyea clipitâ, lj-u scoasi-a turcui dit bâru alântâ câburi sh-lj-u aminâ tu keptu. Turcu, nmârmurisitu, câdzu dinintea-al Costa, prota pi dzinuclji sh-dapoia pirdints, cu nârili tush ninga tsâruhili-al Costa; "emu, ts-u dzâshu s-nu mi cârteshts" dzâsi Costa, sh-u arucâ câburea-a turcui mpadi.

Niscânti muljieri turcali acâtsârâ si zghileascâ. Alants fârshirots tsi shidzurâ dinâparti, âlj featsirâ semu-al Costa si s-tragâ dit calea mari tu-unâ dukeani dit cohiu-ali sucaki, tsi u-tsânea un grecu. Costa cârtsâni tu dukeani sh-ishâ pit-usha di dânpoi tu-alantâ sucaki. Aco lu-ashtipta un celnicu cu doi calj; "dâ pi calj sh-fudz câtâ muntili Ndomoru; stâ aco vâra stâmânâ tu câlivili tsi li shtii; dapoia dipunâ câtâ Gârtsie sh-caftâ s-agiumdz Armiro; aco avem oaminj tsi va s-ti agiutâ; caftâ s-nedz mash pit câljiurili dit pâduri”

Armatuladzljji turts lu câftarâ Costa, tutâ Avlona sh-pit tuti câljiurili deavigâra, ama Costa, di câra fudzi ntroarâ ca loatu di vimtu, ascâpâ, sh-ti doauâ dzâli agiumsi la câlivili di fârshirots tu muntili Ndomoru. Dupu unâ stâmânâ dipunâ muntili; cât s-iasâ dit-unâ pâduri, tsi s-tindea ca vâra vilendzâ veardi, di

dzeanâ pân di poala muntelui, tish cânda munteli sh-avea bâgatâ unâ pâdyeau veardi, vidzu di-aynanghea tu vali, unâ parei di vârâ shaptil cîlugari tsi nidzea ncalaru pi yumari sh-tridzea dupu nâsh unâ cutie (unâ soi di carotsâ pi doauâ arâcoati/râcoaci/roatâ) ncârcatâ cu disadz. Ma sânt cîlugari, mindui Costa, lipseashti s-hibâ crishtinj; deadi pi calu shi s-aprukiâ; avdza cîlugarlji cum cânta n-coru, pi limba gârtseascâ.

Costa u-shtea limba gârtseascâ di la tatâ-su tsi u-tsinea dgjeavâsea tu bâsearicâ pi limba gârtseascâ. Cîlugarlji cându lu vidzurâ Costa cum s-aproaki cu calji tu ambâtrulari, kindurirâ di cântari, kindurirâ sh-yumarlji sh-lu-ashtipta ca ciudusits. Costa kinduri sh-elu calji: “Bunâ-vâ dzuua, gri elu. Mini hiu Costa Preftu. Afendu-a melu easti Papa Cota Preftu, preftu-ali hoari Pleasa di-ndzeanâ” Cîlugarlji, s-mbunarâ niheamâ tu fatsâ cându avdzârâ câ ira hiljiu di preftu. “Tsi dai ashe pi calj cânda ti-avinâ tsiva luki”, ntribâ unu cîlugaru tsi pârea cama aushu. “Ghini dzâts ore papo. Ia, mi-avinâ luclji di turts câ vâtâmai unu di elj, Avlona, tamam tu misuhori”.

Când avdzârâ, cîlugarlji âsh-featsirâ cârutsea. “Em tini hii atselu câra...Ninti sh-vârâ doauâ dzâli ni-ntribarâ niscânts armatuladz turts ma vidzum vâru tiniru pi cali, tsi dutsea doi calji” dzâsi aushu. “Noi nidzem câtâ Gârtsie, la fratslji-a noci dit Ayiu Munti; lâ dutsem aistâ frândzâ di nucu ayru tsi-acreashti mash tu munteli Ndomoru; s-fatsi unâ buiau tsi dânnâseashti tutâ eta”. Costa s-aprukiâ di cutia ncârcatâ di disadz cu frândzâ di nucu; câdzu niheamâ pi minduiari sh-mutri câtâ munteli Ndomoru tsi cânda âlj dzâtsea, “cali bunâ Costa, s-agiumdz ghini”; dapoia s-i shutsâ câtâ cîlugari sh-gri: “Ore papo, loatsi-mi sh-mini pân di Ayiu Munti; nu calcâ cicior di turcu câtâ aco”

Cîlugarlji s-adunarâ stogu sh-pârea câ acâtsarâ unâ cuvendâ ti catandisea al Costa; “easti hiljiu di preftu, gri aushu; vâhi Dumidzâlu nâ lu pitârcu s-lu dutsemu tu Ayiu Munti ta si s-facâ

ninga un preftu crishtinu”. Dupu vâru cirecu di sâhati aushu s-aprukiâ di Costa sh-âlj dzâsi: “va s-ti dutsem pân di Ayiu Munti ama lipseashti s-fats tsi va tsâ dzâcu mini; dolji calj va lj-alash la prota stani tsi va s-u aflâm-n cali sh-tu locu di calj va s-lom unu yumaru. Pi cali va lu-nvets aistu cânticu tsi lu cântam noi ninti s-ti aproki tini. Calea câtâ Ianina easti mplinâ di armatuladz turts tsi ninga ti caftâ” Dapoi neasi câtâ cutii iu-avea spindzurâtâ un trastu cu stranji di câlugari. Scoasi unâ robâ vinitâ, câlugareascâ sh-lj-u teasi-al Costa. “Aidi bagu pi tini. Stranjli-a tali fârshiruteshts ngroapâ-li atsia naparti, sum vârà shcâmbâ...S-nu tsiva di ti surseshts.”

Di dzuua tsi fudzi di-Avlona, Costa nu s-i sursi ici. Unâ barbâ deasâ sh-laie lji si tindea di sum gurmadzu pânâ sum ureclj. Mutrea tush ca unu preftu.

Ti-unâ stâmânâ di cali, agiumsirâ pânâ di Ayiu Munti, fârâ s-hibâ cârtits di armatuladzljji turts. Mash ninti s-intrâ Ianina s-aprukiâ di nâsh unâ ceatâ di-armatuladz turts tsi dâdea pi calji tish cânda lj-avina vâru, ama tricurâ ca vârà palâ di vimtu zuru pi ninga elj. Cându âlj vidzurâ pi turts, câlugarlji acâtsarâ s-cântâ-n coru cânticu-a loru. Costa tsi nidzea dininti u-mutâ boatsea ma analtu di tuts.

Costa, shidzu la Ayiu Munti trei anj di dzâli; u-nvitsâ ghini limba gârtseascâ, ghivâsi sh-nvitsâ dit cârstili gârtseshts sh-di la prefts, huzmetea di preftu.

Dupu trei anj s-turâ Pleasa di-ndzeanâ, iu vâru kiro, u-tsinea dgjeavâsea deadun cu aushu Papa Cota Preftu, pi limba gârtseascâ.

Dupu vâru kiro, Papa Costa Preftu, di câra s-i nsurâ, avu un ficioru cu numa Nastasi Preftu. Tu likia di 19 di anj, Nastasi fudzi tu muntsâlji Sets, iu s-aliki di ceata di armatuladz-a cumândarui Coli Ghiza, ama nitsi nu târcurâ shapti meshi câ Papa Costa âlj pitârcu unâ carti al Coli Ghiza s-lu pitreacâ

Nastasi nâpoi tu hoarâ câ papu-su Cota lu Ijirtâ Dumidzâ. Papa Costa lu-nvitsâ hilji-su Nastasi huzmetea di preftu di Pleasa.

Dupu tsi muri aushu Papa Costa, tu anlu 1878, Nastasi u lo bâsearica di Pleasa ntru-mânj. Tu-atselu anu, s-featsi tu Pleasa di-ndzeanâ, unâ sculii pi limba rumuneascâ cu pâradz di la kavernisea-li Rumânii. Papa Nastasi, u-shutsâ dgjeavâsea pi limba rumâneascâ pi cârtsili pitârcuti di Rumânia; numa Preftu u-shutsâ tu numa Popescu.

Atumtsea intrâ ngrânjea namisa di fârshirotslji di Pleasa di-ndzeanâ câtse câ niscânts u vrea dgjeavâsea pi limba gârtseascâ sh-alts u vrea pi limba rumâneascâ. Isturia cu tsi pâtsâ Papa Nastasi cu Fionis, dispotili grecu di Curceau, easti spusâ ma n-sus (Isturiu cu giuneatsa al Cushcona-Apostoli NASTU)

(N.n - Unu di ficiorlji-al Papa Nastasi, Nisa Preftu, fu papu-a njelu di partea-li dadi-Yianula Preftu/Popescu mârtaatâ la Dimitri Trandu, hiljiu ali Hrisuli NASTU-Trandu, protâ cusurinâ cu Niculachi Colimitra)

Doi di ficiorlji al Papa Nastasi, Yiani sh-Nicola s-featsirâ sh-elj prefts. Papa Yiani fuzdi tu Amerikie, tu anlu 1920, iu fu preftu tu câsâbâlu Bridgeport sh-dapoia tu câsâbâlu Woonsocket iu easti ngrupatu (1975).

Papa Nastasi, muri tu anlu 1923. Dupu nâsu, bâsearica u lo hilji-su Papa Nicola Preftu, pânâ tu anlu 1928, cându hoara s-asparsi sh-tuts plisotslji s-purtarâ tu Rumunii, tu Cadrilateru. Dupu 1956, dit pirifana sh-avdzâta hoarâ di Pleasâ di-ndzeanâ, arâmasirâ mash shecâmbili.

N.n - mini mi-alinai Pleasa di-ndzeanâ tu anlu 2010, di dzuua di StâMârii, cu furnjia-a Mariljei Adunâri a armânjilor, tu padea di Muscopuli. Ti ciudii, u-aflai cârutsea-al Papa Nastasi, faptâ dit shecâmbâ albâ, arucutitâ sum niscânti tufi. Dit bâsearica veaclji arâmasi mash unâ cumatâ di muru, tsi ninga s-anâltsa pirifanu pi-atselu topu di munti, ca vâru pândaru tsi vigljea

oasili dit mirmints; vâhi shcâmbili-a murui ira fapti dit spiritili ni-frâmți-a plisotsilor, sh-vâhi ti-atsea aistu muru dânâsi cama di 190 di-anj sh-pânâ tu dzuua di azâ, ca unâ mâtirii, ca unâ provâ câ ishtsiva nu poati s-u frângâ, s-u kearâ isnafea-a di rrâmenj-fârshirots, naima gionjlji hilji ali Armânami. Ninti cu shapti anj s-agiumgu s-vedu aistâ hoarâ, locu iu s-featsirâ sh-bânarâ pârintslji sh-pâpânjlji-a melj, aveam faptâ unu cânticu pi aisti bairi:

Iu ni-alâsatu (di Dini Trandu)

Tu hoara iu bâna-a noci pârints

Nu-aflai ni semu, ni casi, nitsi mirmints

Tu hoara iu bâna-a noci pârints

Tu-analtu di munts, tu oaminj vruts, oaminj dâruts

Nu-avea ni semu, ni casi

Nu-avea nitsi mirmints

Mash unâ boatsi s-avdza pit vimtu

Di la pârints

‘Lâi nâpots, oh, lâi ficiori

Câtâ-iu-alâgats, iu ni-alâsatu

StâMâria u-agârshatu

Pi-un mur laiu nlâcârmatu

Mur blâstâmatu...’

